

T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

MALATYA'DA AFET SONRASI GEÇİCİ KONUTLARINDA
AFETZEDELERİN YAPTIĞI MEKÂNSAL DEĞİŞİKLİKLERİN
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Atike Merve SARIN TOPALOĞLU
1406010077

Anabilim Dalı: Mimarlık
Program: Mimari Tasarım

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Evren Burak ENGİNÖZ

NİSAN 2024

T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

MALATYA'DA AFET SONRASI GEÇİCİ KONUTLARINDA
AFETZEDELERİN YAPTIĞI MEKÂNSAL DEĞİŞİKLİKLERİN
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Atike Merve SARIN TOPALOĞLU
1406010077

Anabilim Dalı: Mimarlık
Program: Mimari Tasarım

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Evren Burak ENGİNÖZ
Jüri Üyeleri: Doç. Dr. F. Pınar ARABACIOĞLU
Dr. Öğr. Üyesi N. Ömer SAATCIOĞLU

NİSAN 2024

ÖNSÖZ

Yüksek lisans tez çalışma sürecinde bilgilerini, tecrübelerini benimle paylaşan, tezimin her aşamasında maddi manevi desteğini hiçbir zaman eksik etmeyen çok değerli danışmanım; Prof. Dr. Evren Burak Enginöz'e, bu süreç boyunca yanımda olan başta anneme, babama alan çalışmam da bana yardımcı olan kardeşim Melike Sarın'a ve eşim Ali Topaloğlu'na, aramıza bu süreçte sonradan katılan kızım Alin Yaz'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ATİKE MERVE SARIN TOPALOĞLU

NİSAN 2024

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	II
ŞEKİL LİSTESİ.....	III
ÖZET	V
ABSTRACT.....	VI
1.GİRİŞ.....	1
2.AFET SONRASI YAŞANILAN TRAVMALARIN AFETZEDELER VE MEKAN ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	4
2.1 Mahremiyet Gereksinimi	6
2.2 Savunulan Alan Kavramı.....	11
2.3. Psiko-Sosyal Alan Kavramı.....	12
2.4. Davranış Kalıplarının Kültürel Görünümü	13
2.5. Çevresel Stres Kavramı ve Stresin Azaltılması.....	15
2.6. Bölüm Sonucu	20
3. AFET SONRASI BARINMA GEREKSİNİMİ	21
3.1 Afet Sonrası Barınma Aşamaları.....	21
3.2. Ülkemizde Ve Dünyada Afet Sonrası Geçici Afet Konutları Örnekleri.....	22
3.2.1. Sabit Geçici Konut Birimler	23
3.2.2. Hareketli Geçici Konut Birimleri	34
3.2.3. Esnek Ve Eklemlenebilir Geçici Konut Birimleri	37
3.3.Bölüm Sonucu	42
4.ALAN ÇALIŞMASI: MALATYA GEÇİCİ KONUT YERLEŞİMLERİ	43
4.1 Alan Çalışmasının Kapsamı.....	43
4.2 Alan Çalışmasının Yeri	43
4.3 Alan Çalışmasının Yöntemi.....	44
4.4 Alan Çalışmasının Elde Edilen Verilerin Karşılaştırılması Ve Değerlendirilmesi	44
4.4.1.Mahremiyet Gereksiniminden Kaynaklı Ekleme Ve Değişiklikler	44
4.4.2. Psikososyal Alan Kurgusu İle Yapılan Eklemler Ve Değişiklikler	47
4.4.3. Davranış Kalıplarının Kültürel Görünümüne Göre Eklemler Ve Değişiklikler	49
4.4.4. Savunulan Alan Kavramına Göre Yapılan Ekleme Ve Değişiklikler	51
4.4.5. Çevresel Strese Göre Yapılan Ekleme Ve Değişiklikler	53
4.6. Bölüm Sonucu	55
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	58
KAYNAKÇA.....	61
İNTERNET KAYNAKLARI	66

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: House NA/ İç ve dış ilişkisi; Tokyo, Japonya.....	7
Şekil 2: House NA/ sokak görünümü; Tokyo, Japonya	7
Şekil 3: House NA/ iç mekân kurgusu; Tokyo, Japonya.....	8
Şekil 4: Mahremiyetin dinamik modeli.....	8
Şekil 5: Rapaport'un üç elemanlı çevresel stres modeli.....	17
Şekil 6: 1999 Ağustos depremi sonrası yapılan eklemeler	24
Şekil 7: 1999 Ağustos depremi sonrası yapılan eklemeler	24
Şekil 8: 1999 Ağustos depremi sonrası yapılan eklemeler.....	24
Şekil 9: Kâğıt evlerin gelişimi.....	27
Şekil 10: Paper Log House dış mekan görünümü.....	27
Şekil 11: Paper Log House iç mekan görünümü	28
Şekil 12: 1999 Marmara Depreminde kullanılan kâğıt tüp geçici birimler.....	28
Şekil 13: U-Dome Görünüş.....	29
Şekil 14 : : U-Dome Çatı Havalandırma Deliği	29
Şekil 15: U-Dome Pencere.....	30
Şekil 16: U-Dome Kapı	30
Şekil 17: U-Dome Yerleşim Önerisi.....	30
Şekil 18: Japonya bölmeli sığınak.....	31
Şekil 19 Japonya geçici konteyner konutları	31
Şekil 20: Japonya geçici konteyner konutlarının aksonometrik vaziyet planı ve düşey yerleşim	32

Şekil 21: Japonya geçici konteyner konutlarının iç görünümü.....	32
Şekil 22: Ex-Container House.....	33
Şekil 23: Sri Lanka geçici konutları	34
Şekil 24: Katrina Kasırgası’ndan sonra kullanılan geçici römorklar.....	35
Şekil 25: Geçici römork planı	35
Şekil 26: Yeri değiştirilebilen Tiny House.....	35
Şekil 27: 1970 Kütahya-Gediz Depreminde kullanılan bayer köpük birimler	36
Şekil 28: Sandbag barınakları dış mekan görünümü	37
Şekil 29: Suri Görünüş	37
Şekil 30: Suri Esneklik Özelliği	37
Şekil 31: Suri yapım aşaması.....	38
Şekil 32: . Intershelter Geçici Barınak	39
Şekil 33: Intershelter İç dizayn önerileri.....	39
Şekil 34: Intershelter İç dizayn önerileri	40
Şekil 35: . Intershelter çok birimli yerleşim.....	40
Şekil 36: Intershelter Yerleşim.....	40
Şekil 37: Hex House	41
Şekil 38: Mahremiyet gereksiniminden kaynaklı ekleme ve değişiklikler tablosu	46
Şekil 39: Psikososyal Alan Kurgusu İle Yapılan Eklemeler Ve Değişiklikler Tablosu.....	48
Şekil 40: Davranış Kalıplarının Kültürel Görünümüne Göre Eklemeler Ve Değişiklikler Tablosu.....	50
Şekil 41: Savunulan Alan Kavramına Göre Yapılan Ekleme Ve Değişiklikler Tablosu.....	52
Şekil 42: Çevresel Strese Göre Yapılan Ekleme Ve Değişiklikler tablosu	54

ÖZET

Dünyada ve ülkemizde öngörülemeyen bir zamanda tahmin edilemeyen şiddette oluşan doğa olayları, bireylerin kurdukları tüm düzenlerini bozmaktadır. Bireyler yaşadıkları alanları, çevreleriyle olan ilişkilerini, canlarını, mallarını, bu afetlerle kaybetmektedir. Bu büyük kayıpları karşısında bireyler ne yapacaklarını bilememektedir. Bu belirsiz durum bireylerde travma oluşturmaktadır. Afetzedelerin bu durumdan bir an önce çıkmaları için eski düzenlerinin sağlanması çok önemlidir. Bu düzenlerinin sağlanması adına asıl yerleşim alanlarına geçene kadar bulundukları geçici yerleşim alanlarının kullanıcılara yönelik tasarlanması gerekmektedir.

Bu düşünce ışığında 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen, 7.7 ve 7.6 şiddetindeki, 11 ili etkileyen deprem sonrası etkilenen illerden biri olan Malatya'daki Battalgazi ilçesine bağlı kentli afetzedelerin yaşadığı; Teknokent Konteyner Kenti ve Yeşilyurt ilçesine bağlı kırsal alandan gelen afetzedelerin yaşadığı; Elemendik Konteyner Kent geçici konut yerleşimlerinin seçildiği bir alan çalışması yapılmıştır.

Alan çalışması kapsamında geçici yerleşimlerde barınan afetzede toplulukların sergilediği mahremiyet gereksinimlerinin, psiko-sosyal alan ile savunulan alan davranışlarının, çevresel strese bağlı tepkisel davranışların ve gündelik yaşamın gerektirdiği davranış kalıplarının kültürel farklılıklara göre görünümünün geçici konut yerleşimine etkileri incelenmiştir.

Bu etkiler göz önüne alınarak ileride karşılaşılabilecek bir afet durumunda; tasarlanacak geçici konutların, kullanıcı ihtiyaçlarına cevap verebilecek değişime eklemelere izin veren tasarımlar yapılması afetzedelerin içinde bulunduğu travmatik durumu daha kolay atlatmalarını sağlayacaktır. Aynı zamanda yapılan mekânsal düzenlemeler kullanıcıların beklentilerini karşılayacağı için yapılara zarar gelmediğinden sonradan kullanılabilir.

Anahtar Kelimeler: Deprem, Geçici Konut, Mekânsal Düzenleme, Ekleme.

ABSTRACT

Natural events occurring at an unpredictable time with unpredictable violence in the world and in our country disrupt all the orders established by individuals. Individuals lose the areas they live in, their relations with their environment, their lives and property through these disasters. Individuals do not know what to do in the face of these great losses. This uncertain situation traumatises individuals. In order for the disaster victims to get out of this situation as soon as possible, it is very important to restore their old order. In order to ensure this order, the temporary settlement areas where they are located until they move to the main settlement areas should be designed for the users.

In the light of this idea, a field study was conducted in which the temporary housing settlements of Teknokent container city where urban disaster victims from Battalgazi district of Malatya, one of the affected provinces after the earthquake that occurred on 6 February 2023, with a magnitude of 7.7 and 7.6, affecting 11 provinces, and Elemendik Container city, where disaster victims from rural areas of Yeşilyurt district live, were selected.

Within the scope of the field study, the effects of privacy needs, psycho-social and defended area behaviours, reactive behaviours due to environmental stress and behavioural patterns required by daily life according to cultural differences on the temporary housing settlement were examined.

Considering these effects, in the event of a disaster that may be encountered in the future; designing temporary dwellings that will be designed to meet the needs of the users and allowing the additions to the changes will enable the disaster victims to overcome the traumatic situation they are in more easily. At the same time, since the spatial arrangements made will meet the expectations of the users, the structures will not be damaged and can be used later.

Keywords: Earthquake, Temporary Housing, Spatial Arrangement, Addition

1.GİRİŞ

Birey geçmişten bu güne doğa ile hep bir uğraş halindedir. Doğa olayları olan afetlerle karşılaştığında ise çoğunlukla çaresiz kalarak ne yapacağını bilememektedir. Hayatını devam ettirdiği, çabalarıyla, gayretleriyle inşa ettiği yerleşim alanlarını afetlerle kaybetmektedir. Artan nüfus ve buna bağlı insanlığın dünya geneline yayılımının genişlemesiyle afetlerden etkilenme oranı da gün geçtikçe artmaktadır. İnsan yaşamını ve yerleşimini en çok etkileyen afetlerin başında depremler gelmektedir. Maalesef, ülkemiz bulunduğu coğrafi konum sebebi ile deprem ülkesidir.

Depremler; bireylerin yerleşim alanlarını, sosyal hayatını, ekonomik durumlarını, günlük rutinlerini, ilişkilerini, psikolojilerini kısacası tüm yaşamlarını etkileyebilmektedir.

Depremlerin bu kadar travmatik olmasının sebeplerinden biride afetzedelerin barınma gereksinimini karşıladıkları, yaşamlarını sürdürdükleri; konutlarını kaybetmeleridir. Konut, içerisinde barınan insanlar için barınmanın çok ötesinde anlamlar içerir. Bireylerin temel ihtiyacı olan barınma, korunma, yeme içme gibi eylemleri gerçekleştirdiği alan olarak bilinse de aslında konut kişilerin dinlendiği, huzur bulunduğu, sosyal ihtiyaçlarını karşıladığı, anılarını biriktirdiği, ailesiyle, sevdikleriyle, dostlarıyla paylaşım yaptığı mekanlardır.

Geçmişten bugüne aktif fay hatları üzerinde Dünya’da ve Ülkemiz’de birçok deprem meydana gelmiştir. Bunlar içinde 6 Şubat 2023 tarihli ikiz deprem önemli yer tutmaktadır.

6 Şubat 2023 tarihinde saat 04:17’de ve saat 13:24’de 7,8 ve 7,6 büyüklüğün iki deprem yaşanarak; 11 ili kapsayan büyük bir alanı etkilemiştir.

Birçok afetzede bu depremle canını, sevdiklerini, malını evini kaybetmiştir. Karşılaştıkları kayıplar karşında ne yapacaklarını bilemeyen afetzedeler büyük travmalar yaşamaktadır. Afetzedelerin yaşamlarını, ekonomilerini, ilişkilerini düzene sokmaları travmalarını atlatmaları için son derece önemlidir. Bu derece yıkıcı bir afetin ardından bireylerin eski düzenlerine dönmeleri çok vakit aldığından bireyler yaşamlarına kendilerine verilen geçici konutlarda devam etmek durumundadır. Tezin

yazıldığı bu dönemde bile halen birçok afetzede geçici afet konutlarında, kalıcı konutlarının yapılmasını beklemektedir. Afetzedelerin, geçici konutlarını, dünya genelinde kabul edilen bir yıldan daha uzun süre kullanmak zorunda kalmaları, bu durumun yarattığı sorunların giderek artması düşünüldüğünde afet sonrası konut birimleri ve yerleşimleri üzerinde alınacak tasarım kararlarının önemi daha fazla anlaşılmaktadır.

Bu tez çalışmasının amacı zorunlu gereklilikler karşısında uzun süre geçici konutlarında barınmak zorunda kalan afetzedelerin yaşadıkları mekanları; mahremiyet gereksinimlerine, çevresel strese, psiko-sosyal alan ile savunulan alan davranışlarına ve sosyo-kültürel geçmişlerine bağlı görünümüne göre nasıl ve ne şekilde yeniden düzenlediklerini tespit etmek ve elde edilen veriler yardımıyla gelecekte karşılaşılabilecek benzer sorunlara yanıtlar bulmaktır.

Bu bilgiler kapsamında tezin ikinci bölümünde “Afet sonrası yaşanan travmaların afetzedeler ve mekan üzerindeki etkileri” üzerinde durulacaktır. Mevcut literatür araştırmaları incelenerek mahremiyet, çevresel stres ve savunulan alan, psiko-sosyal alan, davranış kalıplarının kültürel görünümünün mekânların örgütlenmesi ve gerektiğinde değiştirilmesi yönünde etkilerinin neler olabileceğine bakılacaktır.

Tezin üçüncü bölümünde ise afet sonrası barınma sorunu yaşayan afetzedeler için geçici ve kalıcı konutların ne kadar önemli olduğu düşünülerek dünya ve ülkemizdeki yapılmış örnekler incelenecek, geçmiş olumlu ve olumsuz deneyimler üzerinden afetzedelerin çözümlerinin ve beklentilerinin neler olduğu araştırılmaya çalışılacaktır.

Tez çalışması kapsamında üzerinde yaşamın devam ettiği geçici konutlardaki güncel sorunların daha iyi anlaşılabilmesi için bir alan çalışmasının yapılmasına karar verilmiştir. Bu çerçevede yapılacak olan alan çalışmasının yeri olarak 6 Şubat 2023 depremini yaşayan kentlerden biri olan Malatya kentindeki Teknokent Konteyner Kenti ve Elemendik Konteyner Kenti seçilmiştir. Seçilen afet sonrası geçici konut yerleşim alanlarının belirlenmesinde en önemli etken Yeşilyurt ilçesine bağlı Elemendik konteyner kentinde barınanların daha çok Malatya’nın kırsal yerleşim bölgelerinden gelmeleri, Battalgazi ilçesine bağlı Teknokent konteyner kentindeki barınan afetzedelerin ise kent merkezinden gelmeleridir. Her iki yerleşim alanında yaşayan afetzede gruplarının afet öncesi yaşam deneyimleri nedeniyle farklı beklentileri olabilir. Yapılacak alan çalışmasında kullanıcı profillerinin demografik

özelliklerine göre afetzedelerin yaşadıkları geçici mekanlar üzerine ne gibi farklı düzenlemeler yaptıkları incelenecektir. Kuşkusuz, yapılan değişimler, eklemeler ve yeni düzenlemelerin tespit edilmesiyle ileriye dönük afet sonrası konut uygulamalarında kaynak bilgiler elde edilebilir. Bu sayede olası deformasyonlar engellenebilirken, ekonomik olarak tekrar kullanıma izin verecek esnek konut birimleri elde edilebilir.

Bu düşünceden yola çıkılarak; farklı grupların mekânı kullanabilecekleri göz önünde bulundurulduğunda geçici konutların esnek ve eklemelenebilir mekanlar şeklinde üretilmesi gerekmektedir. “gelecek olası bir afet sonrası bireylerin nasıl bir mekânsal düzenlemeye ihtiyaç duyarlar?” sorusuna cevaplar aranmıştır.

Kent merkezinden ve kırsal alandan gelen afetzedelerin geçici konut yerleşimlerinde yaptıkları eklemeler ve değişimler incelenerek, veriler elde edilmesi planlanmıştır.

Bu veriler değerlendirilerek yaşanan afet sonrası maddi manevi kayıplarından dolayı çok ciddi travma geçiren afetzedelerin psikolojik sorunlarını en aza indirebilmek ve geçici konut yerleşimlerini gündelik yaşamlarına uygun hale getirebilmek için tasarım sürecinde yardımcı olabilecek kriterlerin belirlenmesine çalışılacaktır.

Sonuç olarak yapılan bu tez çalışması ile afetzedelerin talepleri göz önüne alınarak; gelecekte olabilecek bir deprem sonrası, yapılacak olası yeni geçici konutların farklı afetzede grupları tarafından kullanılabilmesi, gündelik yaşam tarzıyla ilgili farklılaşan mekânsal düzenlemelerin, beklenti ve isteklerin karşılanabildiği daha esnek kurgulara sahip konut birimlerinin tasarlanmasında yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

2.AFET SONRASI YAŞANILAN TRAVMALARIN AFETZEDELER VE MEKAN ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Farklı alanlarda ve farklı konularda inceleme yapan birçok araştırmacı mekân kavramının anlamını sürekli sorgulamıştır. Mekân sözcüğü, Arapça'dan türetilmiş bir kelimedir. Mekân sözcüğünün “yer, nokta, feza, alan” anlamları da bulunmaktadır. Steven 1999 yılında yürüttüğü çalışmada, mekânı; kişinin eylemlerini gerçekleştirdiği, bireyi kapsayan, bir alana ait olma duygusunu veren ve sınırları olan bir düzenleme olarak tanımlamıştır. Aynı zamanda Steven, mekânların, insanın ve kültürün kimlik kartı gibi olduğunu ifade etmiştir(Stevens, 1999). Buradan da anlaşıldığı gibi mekân bireylerin yaşamlarında hem fizyolojik hem de psikolojik noktada büyük öneme sahiptir. Zira mekân, olumlu ya da olumsuz yönde bireyi etkilediği gibi, birey de mekânı kimliğiyle, kültürel yaşamıyla, örf ve adetleriyle, ailevi ve sosyal yapısıyla etkilemektedir. Dolayısıyla her kullanıcı kullandığı mekâna bir iz bırakabilmektedir. Bu düşünceden yola çıkıldığında, bir mekânı inceleyerek, insanların yaşadıkları mekanlarda bıraktığı izleri ve bu izlere göre nasıl bir yaşama sahip oldukları, neleri önemsedikleri gibi bir çok konuda okumalar yapmamız mümkün olabilir. Kullanıcısının istekleri, beklentileri, mekânı örgütleme tercihleri ve gündelik yaşamındaki gereksinimleri doğru belirlenmiş mekanların tasarımlarının başarılı kabul edilmesi şaşırtıcı olmaz.

Zevi (1990)' da mekânı, bireylerin çevre ile bağlarının mümkün olabilmesi için gerekli olan sınırlı bir alan olarak ifade etmiştir(Zevi,1990). Buradan yola çıkılarak insanın sınırlarının olması çevresiyle ilişkisini olumlu yönde etkilediği sonucu ortaya çıkarılabilir. Mekan, kullanıcıların beklentilerini karşıladığında; ya da karşılamadığında doğrudan mekânsal davranışına etki yapabilir. Edgü, (2003)'ye göre mekânsal davranış kişilerin bireysel veya toplumsal özellikleri, kimlikleri, hayatı algılama ve aktarma biçimleri mahremiyet beklentileri gibi faktörler bir araya gelerek mekândaki birçok şeyden etkilenecek oluşan davranış biçimi olarak ifade etmektedir(Edgü,2003). Bu araştırma bir mekân tasarlanırken kullanıcıların eylemlerinin ne kadar önemli olduğunu belirtmektedir. Bachelard (1996)'daki araştırmasında mekânı kişileştirmek için bireyin bulunduğu mekânı benimsemesi için o mekâna kendinden bir takım izler bırakarak mümkün olacağından bahsetmiştir. Bu izlerin mobilyalar, renkler, aksesuarlar, kokular kullanıcıların kullandığı herşey

olabilmektedir(Bachelard 1996). Bu araştırmada Bachelard bahsettiği, bir mekânın kullanıcısının o mekâna kendisini ait hissetmesi için kendinden bir şeyleri o mekâna vermesi gerektiğidir. O mekân her neresi ise kullanıcı kendinden izler gördükçe bu alanı daha fazla benimser ve yaşamına dahil eder.

Newman (1972) araştırmalarında bireylerin yaşanılan mekanda bazı maddelerin öneminden bahsetmektedir. Bu maddeler;

- Psiko-sosyal alanların kamusal olanlardan, yarı genel, yarı özel ve özele varan hiyerarşik tanımlanmasında açıklık ve belirginlik,
- Açık alanlar ve girişlerde doğal izleme ve gözetlemeyi sağlamak için kapıların ve pencerelerin yerleşmesi ve yer seçimi,
- Bina formları ve malzemelerin sosyal grupların kimliğiyle örtüşmesi, onlara yabancı görünmemesi,
- Yerleşenlerin hiçbir şekilde tehdit edilmediği “ işlevsel düzeyde sempatik alanların” geliştirilmesi,

Şeklinde sıralanabilmektedir.

Özetlemek gerekilirse, bir mekânı inceleyerek, insanların yaşadıkları mekanlarda bıraktığı izleri ve bu izlere göre nasıl bir yaşama sahip oldukları, neleri önemsedikleri gibi bir çok konularda okumalar yapabiliriz. Afet gibi travmatik bir durumu atlarmaya çalışan afetzedelerin barındığı konut birimlerini ve bu konut birimlerinde yapılmış değişiklik ve düzenlemelerin nedenlerini değerlendirebilmek için mahremiyet gereksinimlerini, savunulan alan ile psiko-sosyal alan tercihlerini, davranış kalıplarının mekanlar üzerindeki kültürel görünümünü ve çevresel stresle baş edebilmek için mekanlar üzerinde gerçekleştirdikleri düzenlemeleri öncelikle anlamak gerekmektedir. Bu bağlamda çevre davranış bilimi üzerine yapılan araştırmalarla ilgili bir literatür taraması yapmak yerinde olabilir.

2.1 Mahremiyet Gereksinimi

Mahremiyet kavramı pek çok alanı ilgilendiren ve sık kullanılan araştırılan bir kavram olmakta ve bu kavram farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır. Türk Dil Kurumuna göre mahremiyet sözcüğünün kökeni Arapça kaynaklı olup, mahrem kelimesinden gelmektedir. Mahrem sözcüğünün tanımı ise başka bireylere söylenmeyen kişiye özel, gizli demektir(TDK, 2017). Göregenli, 2010 yılında yaptığı çalışmada mahremiyeti inzivaya çekilme, bireyin tek başına kalma hali, yalnızlık, diğerleriyle iletişim ve ilişki kurmayı istememe, kişisel alanına başkalarını dâhil etmeme şeklinde ifade etmiştir(Göregenli, 2010). Korkmaz ve Köseoğlu 2011 yılında yaptığı açıklamada, Rapoport'un mahremiyeti, ilişkiler içerisindeki karşılıklı etkileşimi kontrol edebilme becerisi ve bireyin iletişimi istediği biçimde kurabilme yetisi şeklinde tanımladığından bahsetmektedir(Korkmaz ve Köseoğlu, 2011). Mahremiyet için birçok tanımlama yapılabildiği gibi, en genel anlamı ile mahremiyet; bireylerin birbiri arasındaki ilişkiyi şekillendiren bir davranış biçimi olarak ifade edilmekle beraber, geçmişten bu güne ilk insanla birlikte başlamış olan en temel ihtiyaçlardan biridir. Rapoport'un, 2004 yılındaki çalışmasında mahremiyetin bir ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.

Kent içerisinde ise mahremiyet, diğer bireylerle istenmeyen iletişim ve ilişkilerden kaçınma mekanizması şeklinde tanımlanabilmektedir. Bu sayede bireylerin kurmak istemedikleri ilişkilerle ve iletişimlerle ilgili bilgi akışının önüne geçilebilmektedir (Rapoport, 2004).

Mahremiyet, farklı kültürdeki bireylerde değişkenlik gösterebildiği gibi aynı kültürdeki bireylerde de değişkenlik gösterebilen, bireye özgü bir kavramdır. Kimi bireyler için yalnız kalmak isteme, kimi bireyler için göz önünde bulunmama, fark edilmeme, istediği bireylerle ilişki kurma ya da kurmama şeklinde görülebilmektedir. Sonuç olarak, mahremiyetin sosyal ilişkiyi şekillendiren ve düzenleyen bir olgu olduğunu söylememiz mümkündür.

Tanyeli, 2010 yılında yaptığı çalışmasında mahremiyetin zıttının kamusalılık olarak düşünülebileceğinden ancak modernitenin de tesiriyle bahsedilen iki sözcüğün zaman içinde ayrıştırılmakta zorlanıldığından bahsetmektedir(Tanyeli, 2010). Bireyler mahremiyetlerini oluşturmak için kendilerine bir alan tanımlarlar. Bu alana dışarıdan gelen kişi yabancı olarak adlandırılır. Yabancıya alan açılması yabancı kelimesini

silikleştirir. Farklı mahremiyet algısına, Fujimoto'nun NA House projesi örnek olarak verilebilmektedir. NA House'da sınırlar esnetilerek tüm alanın görülebileceği bir mekân oluşturulmuştur. Burayı kullananlar mahremiyete gerek duyduklarında perde ile şeffaflığı azaltmaktadırlar.

Şekil 1: House NA/ İç ve dış ilişkisi; Tokyo, Japonya; (Url-1)

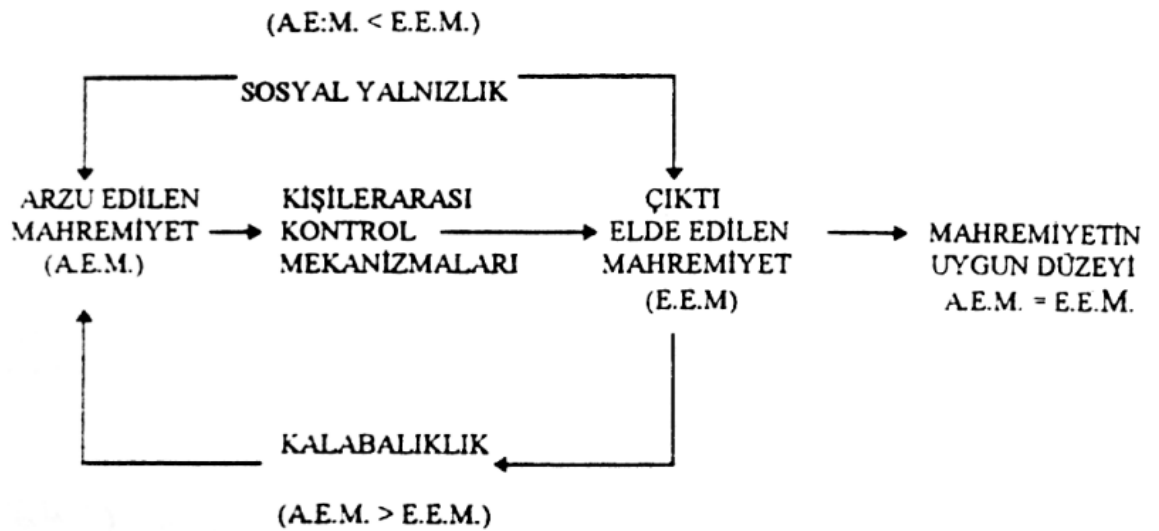

Şekil 2: House NA/ sokak görünümü; Tokyo, Japonya; (Url-2)

Şekil 3: House NA/ iç mekan kurgusu; Tokyo, Japonya; (Url-3)

Ünlü, 1998 yılında mahremiyetin, arzu edilen mahremiyet ve elde edilen mahremiyet adı altında iki şekilde incelenebileceğinden bahseder. Arzu edilen mahremiyet ve elde edilen mahremiyet arasında uygun bir düzey bulunması gerektiğini söyler. Bu uyum ve uyumsuzluk durumu ile ilgili Altman (1977)'de “mahremiyetin dinamik modeli”ni öne sürmüştür (Ünlü 1998). Arzu edilen mahremiyet ile elde edilen mahremiyet arasında farkın artması kişilerin istedikleri mahremiyeti sağlayamadıkları anlamına gelmektedir.

Şekil 4: Mahremiyetin dinamik modeli (Altman, 1970)

Geçmişten bu güne bakıldığında mahremiyet anlayışları değişiklik göstermektedir. Ünlü (1998) çalışmasında mahremiyetin geleneksel şeklinin bireylerin diğerlerinden kopması şeklinde olduğunu, modern ahlak konularında bir uygunlaştırma süreci olduğunu, çok fazla etkileşim ile çok az etkileşim arasında gidip gelen bir konu olmasının yanı sıra, her iki uç etkileşimlerde hoşnutsuzluk yarattığını, kişilerle, aile yapılarıyla, kültürlerle, cinsiyetler ile şekil alan bireylerin birbirleriyle olan davranış biçimini ifade eder. Bireylerin birbiriyle olan ilişkilerini, topluluklarla olan ilişkilerini düzenlediğini ve farklı biçimlerle ve insan tepkileri ile sözel ya da yarı sözel olarak ortaya çıktığını diğer sosyo davranışsal terimlerle de ilişkili olduğunu ifade etmiştir(Ünlü,1998).

Altman 1977 yılında yaptığı incelemelerinde, mahremiyeti bireyin kişisel kimliğinin görünüşü ve kapsanmasında bir dizayn etme sistemi şeklinde tanımlamıştır. Yine bu sistem şekillenirken kişiler arası ilişkilerde görevler, hareketler ve planlamaların da etkili rol oynadığını ileri sürmüştür(Altman,1977).

Westin, 1967 yılında mahremiyetle ilgili olarak; bir bireyin diğer bireylerin gözlemlerinden uzakta ve aynı şartlar altında yalnızlık konumunda bulunması şeklinde ifade etmektedir(Westin 1967). Buna zıt olarak Ünlü 1998’de ki çalışmasında, bireyin sadece yalnız kaldığında değil, diğer birey veya bireylerle ilişki halindeyken de mahremiyetin başka bir halini deneyimleyebileceğini ifade etmiştir. İleri sürdüğü bu durumu açıklarken, yakın birlikteliklerin mahremiyetin diğer bir uç şekli olduğunu, bu durumun romantik ilişki yaşayan partnerleri veya yakın ilişkilere sahip bir gruba dâhil olan bireyleri kapsayabileceğini belirtmiştir. Beraberinde ise “anonimlik” kavramını ele almış ve anonimliği, “kalabalıkta kaybolma” hali ve diğer bir görünüm şekli, olarak tanımlamıştır. Anonimliği bu şekilde tanımlayan Ünlü, organizmanın topluma açık bir mekânda görünmesine rağmen tanınmak istemeyebileceğini açıklayarak “geri çekilme” kavramından da söz etmiştir. Geri çekilmenin birey için istenmeyen müdahale ve davranışlara karşı psikolojik bir bariyer olarak kullanılabileceğini de ifade etmiştir(Ünlü 1998).

Pastalan 1970 senesinde, Westin’in 1967’de yaptığı analizini ilerleterek, mahremiyetin çeşitli şekillerini araştırmıştır. Pastalan, 1970’de mahremiyetin ilk halini sosyal olaylar diğer bir ifade ile sosyal ilişkiler ve rol sorumluluklarının başlama aşaması, ikinci halini tanınmaktan ve gözlemden kaçma motivasyonu ile oluşan

organanizmik ve kişiye özgü faktörler, üçüncü aşaması ise sözsüz davranış kullanımı ve psikolojik engellerin kullanılması ile oluşan fiziksel çekilme mekanizmaları, dördüncüsü ise kalabalıklaşma, belirli bir alan içinde kapanmaya kadar varan çevresel etkenler şeklinde ifade etmiştir.

Ünlü 1998'deki çalışmasında, mahremiyetin bireysel mekân, psikososyal alan ve savunulan mekân gibi kavramlar şeklinde birbirine bağlı konular olduğunu, birinin diğerini tamamladığı ve ayrı ayrı kullanımlarının düşünölmelerinin çok zor olduğunu, tüm kavramların emniyet, ilişki ve benlik kavramlarını bir araya toplayan görünümler olduğunu, ilişkileri şekillendiren ve kontrol eden mekanizmaların toplam bir görünümlü olduğunu ifade etmiştir(Ünlü, 1998).

Westin 1967 yılında yaptığı çalışmasında, mahremiyetin dört farklı şekilde incelenebileceğinden bahsetmiştir. Bunlar; yalnızlık, samimiyet, toplumda tanınmama yani anonim olma ve toplumsal olarak farklı kişiler ile araya sınır koyma yöntemi ile yalnız kalarak, kendini korumaya almadır(Westin, 1967). Bu dört tanımlamadan toplumsal bağları biçimlendiren en önemli madde sınır koyma yöntemi ile korumaya almadır. Kişiler bu yöntem ile kendilerine ait olan yerleri belli etmektedir (Westin,1967).

Mahremiyet, bireylerin çevresini şekillendirmesinde çok büyük bir öneme sahiptir. Mahremiyet anlayışı her kültürde bulunduğı gibi kültürden kültüre farklılık göstermektedir. Bunun yansıması en çok bireylerin zaman geçirdiğı konutlarında gerçekleşmektedir.

Mekânlar günümüzde birçok beklentileri karşılamaktadır. Bireylerin bulundukları çevre, mekânsal alan kendi mahremiyet anlayışlarına, bireylerin kültürlerine, deneyimlerine, ihtiyaç ve isteklerine uygun olarak değişip dönüşmektedir.

Mahremiyet kavramı gündelik hayatta, davranış biçimleri olarak birçok yerde etkisini göstermektedir. Afet sonrası, bireylerin yaşamak zorunda kaldıkları geçici konutlarda da mahremiyet kavramının çeşitli yansımaları tespit edilmiştir. Bireylerin mahremiyet beklentilerinin neler olduğı ve bu beklentilerin yansımalarının incelenmesi önemlidir.

Bu düşünceden yola çıkarak mecburiyetler sebebiyle Malatya'da yaşayan afetzedelerin bulundukları geçici konutlarda, kuramlarda anlatılan mekânların

örgütlenmesini etkileyen çok belirgin bir ya da birden fazla ekleme düzenleme değişiklik var mıdır, bunları incelemek yerinde olacaktır.

Çevremize, yaşadığımız mahallemize baktığımızda kolaylıkla bir çok insanın konutuyla ya da kendine ait özel bir mekanıyla ilgili mahremiyet gereksinimini karşılayabilmek için gerektiğinde mekanları perdeler veya duvarlarla ayırdığını, kapı, pencere gibi çeşitli görsel-kokusal-işitsel mahremiyeti sağlayacak yapı elemanları kullandığını gözlemleyebiliriz.

Mahremiyet gereksiniminin bu nedenle bizlere ait mekanların şekillenmesinde çok etkili bir kavram olduğunu söyleyebiliriz. Afetzedelerin yaşamak zorunda kaldıkları geçici konutlarında mahremiyet gereksinimlerinden kaynaklı yaptıkları değişiklikleri incelemek, beklentilerin tespit edilebileceği tasarıma yönelik önemli veriler sunabilir.

2.2 Savunulan Alan Kavramı

Savunma eylemi, insanın kontrolsüz bir şekilde verdiği tepkidir. Lanfield, bireyin emniyet duygusunun ve kişisel imgesinin diğer insanlar ve dış kaynaklar tarafından azaltıldığında savunma davranışının arttığını gözlemiştir. Buradan yola çıkılarak, bireyin güvenliği ile ilgili bir problem olduğunda kişi kontrolsüz bir şekilde savunma eylemi gerçekleştirebilmektedir. Ünlü 1998 yılındaki çalışmasında savunulan mekân kavramı yapısal çevrenin tasarlanmasında ve değerlendirilmesinde önemli rol oynadığını ifade etmiştir(Ünlü,1998).

Çünkü kişi kontrolsüz yaptığı bu savunma davranışı ile çevreye bir takım izler bırakmaktadır. Çevre tasarlanırken bu izler bireylerin ihtiyaçları hakkında bilgi vermektedir. Pek çok kişi tarafından savunulan alan ile ilgili farklı tanımlamalar mevcuttur. Newman'a göre savunulan mekân tasarım görüntüsünün bir ürünü ya da çıktısıdır. Bunlardan ilki konut dışında ki alanların o bölgede yaşayanlar tarafından kendi pisko – sosyal alanlarının bir parçası olarak algılanmasıdır. Bu şekilde algılandığında söz konusu alanın sosyal etkileşim alanı olabileceğinden bahsedilmiştir. Ünlü 1998 yılındaki araştırmasında orta sınıf halkın yaşadığı semtlere oranla, düşük gelir grubu ve çalışan kesimin yüksek yoğunluklu semtlerinde daha fazla cadde yaşamının olduğunu ileri sürmüştür. Orta sınıf insanlar, konutlarını arkadaşları

ile buluştukları yer olarak kullanırlar. Bu insanlar konutlarının çevresindeki alanı sosyal etkileşim mekânı olarak adlandırırılar. Buradan yola çıkarak orta sınıf halkın çevrelerindeki alanı savunduklarını söylemek mümkündür. Kişi savunma eylemi yaparak mekânlarının işlevlerini arttırmış olup mekâna aidiyetlik katmaktadır. Sommer (1969), yaptığı çalışmada savunma eyleminde bireyin temel davranışının sahiplenme olduğunu ancak kendini konforlu hissettiği ortamda bulunduğu yeri kaybetmemek için sahiplenmek isteyeceğini ifade etmektedir. Buradan anlaşılan bireylerin özel alanlarının olabilmesi için kendi belirlediği sınırların olması ve bu sınırları savunabilmesi gerekir. Bireyler savunamadığı alanda kendilerini o alana ait hissedememektedirler. Sommer bireylerin kendilerine ait olan özel (kişisel) alanını kaybetmemek adına savunma eylemini yaptığını, ya da hücum dayalı davranışlarda bulunduklarını, buna benzer olarak çok göz önünde olmak istemediklerinde savunma davranışı yaptıklarını olayların içinde olmak istediklerinde daha atağa dayalı bir pozisyonda olduğunu bir ifade etmektedir(Sommer, 1969).

Yukarıda incelenen savunulan alan kavramı ile ilgili araştırmaların temelinde savunma temelli eylemlerin mekânların örgütlenmesinde, hatta hiyerarşisinde bile etkili olduğu söylenebilir. Zorunluluklar sebebiyle geçici konutlarda yaşamak zorunda kalan afetzedeler, birbirinin aynısı sıralanmış konut birimleri içinden kendilerine ait olanın kişisel sınırlarını belirtmek, sahipli olduğunu göstermek ve kendilerini dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı koruyabilmek için çeşitli mekânsal düzenlemeler yapabilirler.

2.3. Psiko-Sosyal Alan Kavramı

Psiko-sosyal alan kavramı geçmişten bugüne gelen bir kavramdır. Bu kavram yüzyılın başındaki etnolojistler tarafından gündeme gelmiştir. Bu doğrultuda hayvanların psiko-sosyal alan davranışını gözlemleyerek bu alana katkıda bulunacak çalışmalar yapılmıştır.

Pastalan (1970), psiko-sosyal alan kavramını kendine özgü bir koruma alanı olan, bir kişi veya grubun kullandığı savunulan sınırların çizildiği bir mekân olarak tanımlamıştır. Bu alan, nesnelerin düzenlenmesini ve sahip olma davranışı ile sembolize edilen bir mekânın psikolojik açıdan kimlikleşmesini sağlamaktadır.

Altman (1975), psiko-sosyal alan davranışını, iletişimin bir kişi veya bir grup tarafından sahiplendiği, bir mekanın ya da nesnenin işaretlenmesini veya kişiselleştirilmesini içeren bir sınır düzenleme mekanizması olarak tanımlamıştır. Bu tanımlamalar ışığında psiko- sosyal alanların temel özellikleri ve bu özellikler mekan veya fiziksel kalıbın kuramsal bileşenleri olarak değerlendirilir. Bu bileşenler aşağıdaki gibi sıralanabilirler;

- Bir mekana sahip olma hakkı,
- Bir alanın işaretlenmesi yada kişiselleştirilmesi,
- Müdahale ya da kişisel mekanın çiğnenmesine karşı savunabilme hakkı,
- Temel fizyolojik ihtiyaçlardan bilişsel ve estetik hoşnutluğun sağlanmasına kadar pek çok işlevin hizmet etmesi.

Psiko-sosyal alana ilişkin insanlarla hayvan davranışları arasında önemli benzerlikler vardır. Hayvanlar psiko-sosyal alanlarını, dışkı iz bırakma fizyolojik anlamlar ve dövuş ederek yaratırlar. Buna benzer biçimde insanlar, biyolojik ve kültürel temellerine dayanarak, psiko-sosyal alanları belirtmek için çevrelerini fiziksel işaret ve sembollerle biçimlendirirler.

Psiko sosyal alan kavramı gündelik hayatta, davranış şekilleri olarak birçok konuda etkisini göstermektedir. Benzer olan mekânları diğerlerinininkinden ayırabilmek, kişiselleştirmek ve kendine ait olduğunu belirtmek şeklinde ifade edilebilen bu kavramın, afet sonrası bireylerin yaşamak zorunda kaldıkları, geçici konutlarda da çeşitli yansımaları tespit edilmiştir. Bireylerin bu kavrama göre beklentilerinin neler olduğu ve bu beklentilerin yansımalarının incelenmesi önemlidir.

Bu doğrultuda savunulan alan kavramı gibi psiko-sosyal alan kavramının da mekanların şekillenmesinde çok etkili olduğunu söyleyebiliriz. Bu bağlamda tezin ileri bölümlerinde, özellikle alan çalışması kapsamında mekânsal değişikliklere ve düzenlemelere etkisinin nelere olabileceğini incelemek yerinde olacaktır.

2.4. Davranış Kalıplarının Kültürel Görünümü

Kültür kelimesini tanımlayabilmek için bu kelimenin doğuş sürecine bakıldığında, ortak görüş “tarım” kavramı ile ilgi olduğu yönündedir. Dilbilimciler “kültür” kelimesinin Latince’de toprak kültürü anlamı taşıyan edere-culture kelimesinden geldiğini öne sürülmektedir (Mejuyev,V.1987). Başka bir diğer görüşe göre ise

kültür sözcüğünün kökeni yine Latince olup, yetiştirmek, ikamet etmek, korumak gibi anlamlara gelmektedir.

Kültür sözcüğünün kökenindeki tarım ile ilişkili karşılığı ve buna eklenen başka anlamsal karşılıklar, kelimenin kullanım biçimine etki etmiştir. Buna örnek olarak 15. yüzyılın ilk çeyreklerinde İngilizceye culture olarak aktarılmış ve culture sözcüğü genelde tarıma yönelik bir kelime olarak karşılık görmüştür. 16. Yüzyıla bakıldığında ise bu kelimenin anlamına insan gelişimini de içeren bazı eklemeler olduğu bilgisi ile karşılaşmıştır. Ancak kültür kelimesinin anlamında esas köklü değişimin bu kelimeye insanın gelişimi için yetiştirilmesi, işlenmesi gibi soyut karşılıklar yüklendikten sonra gerçekleştiği söylenebilmektedir.

Kültür kelimesinin günümüzdeki anlamına bakıldığında bireylerin başından geçen yaşantıları, inanç mekanizmaları, değer sistemleri, öğrendiği bilgiler ve yaşamının devam eden sürecindeki eylemlerinin tamamı olarak değerlendirilebilmektedir. Bireyler hayatta kalmak ve kendilerinin yaşam refahını yükseltebilmek için birbirlerine ihtiyaç duymaktadırlar. Bu ihtiyaçları karşılayabilmek için de birbirleri ile iletişim ve etkileşim halindedirler. Zira iletişim, toplum içerisinde paylaşımlarla mümkün olabilmektedir. Kültür de insanların etkileşimleri ve yaşadıkları toplumun ihtiyaçları sonucu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla her toplumun kendisine özgü kültürleri ve bu kültürlerin de kendine has bir dokuları ve dilleri vardır. Bu yüzden aynı kültüre sahip bireyler birbirlerini daha iyi anlayabilmekte, bu durum da daha kaliteli iletişim kurmaları için fırsat sunmaktadır. Buradan hareketle kültürün bireylerin yaşam biçimini etkileyen ve şekillendiren kolektif bir unsur olduğu söylenebilmektedir. Kültür, dinamik bir şekilde bireylerin yaşam biçimlerini ve buna bağlı davranışlarını belirlerken, yaşanılan mekanları da şekillendirmektedir.

Davranışlar ve davranışlarla ilişkili eylemler dizisi tekrarlanmaya başladığında davranış kalıplarını oluştururlar. Bu nedenle her kültürün veya alt-kültürün birbirinden farklılaşan ama o kültür içinde yaşayanlar için normal kabul edilen davranış kalıpları olabilir.

Davranış kalıbı, davranış devrelerinden ya da eylem sistemlerinden oluşur. Barker, (1968) göre davranış kalıbının olabilmesi için;

- Tekrar eden eylem olması, eylem örüntüsünü ortaya çıkması
- Çevrenin özel bir şemasının, ortamın olması

- İki bileşen arasında uyum, bir ilişki olması
- Özel bir zaman içermesi gerekmektedir (Ünlü, 1998)

Farklı kültürlerin değer sistemleri ve yaşam biçimleri kültürün öz elemanları olarak da kabul edilen etkenler nedeniyle davranış kalıplarına ve içinde bulunduğu kültüre ait mekânsal görünümlele yansıyabilmektedir. Rapoport'a göre temel gereksinimler, mahremiyet, din, toplumda kadının rolü ve sosyal etkileşimler kültürün öz elemanı olarak kabul edilmektedir (Rapoport, 1969). Örneğin temel gereksinim olarak kabul edilen yemek yeme eylemi ve buna bağlı ritüeller ve mekânsal düzenlemeler farklı kültürlerde aynı biçimde olmayabilir.

Mimari proje çalışmalarında genellikle benzer tipolojiler ve/veya yerleşim kararları kullanılabilir. Bu yaklaşım kolay ve kabul görür bir yöntem olsa bile bu kritik bir sorun da olabilir. Bazı mekanlar ve bu mekanlar için düşünülen senaryolar, fiziksel hatta sosyo-kültürel düzeyde tüm kullanıcılar için yeterli olmayabilir. Davranış kalıpları hakkında yapılan araştırmaların özetle; prototip çözümlemeler yerine kullanıcıların yaşamıyla uyumlu, gündelik alışkanlıklarına uygun, sosyo-kültürel çevresine göre uyarlanabilir mekânsal düzenlemelerin tercih edilmesinin daha doğru olduğu yönündedir.

Afet bölgelerinde ki geçmişte oluşturulan birçok geçici konut yerleşiminde davranış kalıplarının kültürel farklılıklara göre değişkenlik gösterebilecek mekânsal uyarlanabilirliğin düşünülmediği söylenebilir.

2.5. Çevresel Stres Kavramı ve Stresin Azaltılması

Stres kavramı günümüzde birçok farklı şekilde ifade edilebilen çağımızın en önemli sorunlarından birisidir. Stres farklı etkenler karşısında artar ya da azalır. Stres bireylerin beklentileriyle, elde ettikleriyle, alışkanlıklarıyla, kültürleriyle değişkenlikler gösterebilen çok ilişkili bir kavramdır.

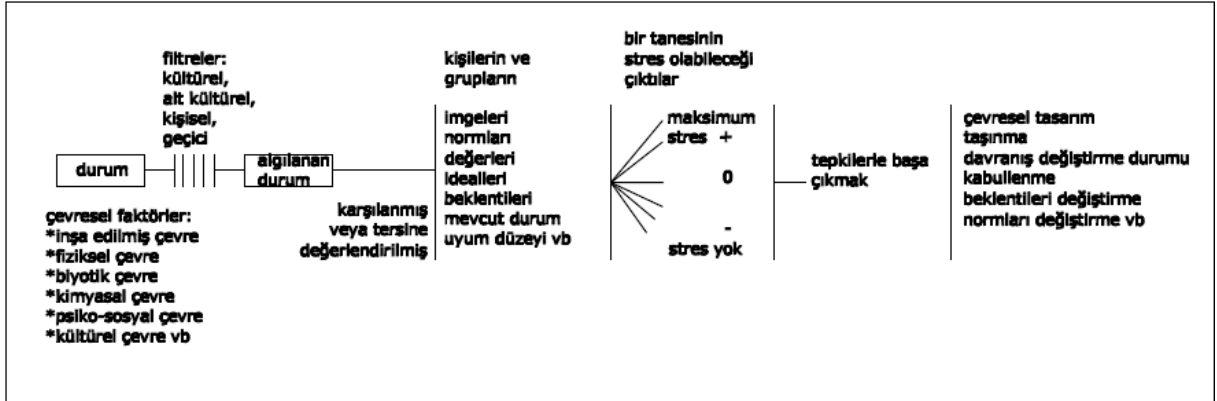
Ünlü, (1998)'ye göre organizmanın ekolojik kaynaklar sosyal zorunluluklar ve sınırlamalarla dengeye ulaşırsa stres azalabilmektedir. Çevresel kaliteyi ve stresi anlatan kritik kavramların seçim ve uygunluk olduğunu ifade etmiştir. Bu doğrultuda mekan ya da fiziksel kalıbın özelliklerini de belirleyeceğinden bir alana yerleşme

tercihi ve o alandan başka bir alana geçme davranışı çevresel özelliklerin bir sonucudur. Bireyler çevrenin kişiler üzerindeki etkisini ve çevresel stresi minimum düzeye indirmek için çevresel baskılara uyum sağlamaya çalışmaktadır. Bu doğrultuda çevresel baskı ve mekân organizasyonu yoğunluk çeşitli duyumsama ve konut alanlarındaki insan grubunun özelliklerine bağlı olduğunu ifade edilmiştir(Ünlü,1998). Buradan yola çıkılarak bireylerin kendi çevrelerini kendilerinin şekillendirdiğini, bulundukları stresi tasarımları ile istedikleri düzeye getirmeye amaçladıkları söylenebilmektedir. Ünlü (1998)'ye göre bireylerin; konutlar, konut grupları, komşuluk üniteleri ürettiklerini, bu eylemlerinin düşük ve yüksek tepkilerini, sosyal etkileşimini ve ortamdaki edilgin davranışlarını düzenlediğini ifade etmektedir.(Ünlü,1998). Bireyler çevredeki stresi minimuma indirecek davranışları içten içe bilmektedirler çünkü bireyler bu problemle yaşantıları boyunca karşılaşmaktadırlar. Bireyler çevresel stresi azaltacak kendilerini daha rahat, daha güvende hissedecek eylemler gerçekleştirerek kullandıkları alanı kendilerine uygun hale getirmektedirler. Çevresel stres denilen kavram bireylerin kültürüne, yaşamışlıklarına bağlı olarak değişen bir kavramdır. Ünlü (1998)'ye göre stresi uyarı ve yanıt ikilemi diğer ifadeyle bu etkileşim sonucunda bireylerin üzerindeki olumsuz etkisi sebebiyle, gerekirci bir yöntem şeklinde ele almakta ve incelememektedir. Bu incelemeler “kuram” tanımına yakın model niteliğindedir. Stres, “genel uyum belirtisi” diye bilinen bir dizi bütünlük fizyolojik etkileri içeren genel bir patolojik görünüm ile beraber kullanılır. Stres organizmanın bir sonuç durumu gerçekte olaylara bir tepkidir. Buna bakıldığında stresi oluşturacak etkilerin bireylerde bir uyarılmaya sebebiyet verdiği söylenebilmektedir. Stres davranışlarda bazı bozulmalara sebep olan organizmik belirtilere sahiptir. Bu kavram organizmanın (homeostatik) uyumlu işleyen mekanizmalarında dinamik eşdeğerlilik durumunun sürememesine neden olur. Stres uyumlu işleyen mekanizmalarda sorunlara, beklenmedik olaylara ve yolunda gitmeyen durumlara neden olmaktadır. Stres yapıcılar ölçek olarak çeşitlidir. Duyumsamanın özelliğine göre biyokimyasal, fiziksel, psikolojik ve sosyo kültürel olsun, stres yapıcılar büyük ya da küçük yapıda olabilirler(Ünlü, A.).

Rapaport, çevresel stresi üç elemanlı model üzerinden tarif etmektedir. Bu modele bakıldığında stres bir değerlendirmenin sonucu olarak kabul edilmektedir. Çevresel faktörlerden bireylerin kendilerine göre filitreleyip algıladıkları durumları, bireylerin

değerlendirmeleri sonucunda bireylerin davranışlarını ortaya çıkarmaktadır. Stres kişilerin beklentilerine artar veya azalır.

Şekil 5: Rapaport'un üç elemanlı çevresel stres modeli (Ünlü, 1998).

Çevresel stres ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalardan bazılarını bakacak olursak çevresel stres, etki ve tepki sonucunda bireyi olumsuz yönde etkileyen bir kavramdır. Yaşam içerisinde stres oluşturabilecek birçok faktör bulunmaktadır. Fizyolojik, psikolojik, kültürel faktörler bunlardan bazılarıdır. Bazı çalışmalar incelendiğinde Lawton 1973 yılında stresi, baskı ile yetkinlik ilişkisinin bir sonucu şeklinde düşündüğü yaklaşım ile karşılaşılmıştır. Çevresel stresin kültürel yöndeki bakış açılarına odaklanıldığında, stresi kültürel uyum aşamalarının bir sonucu şeklinde değerlendirirken, dışardan gelen faktörlere karşı kültürel ve organizmik algılamaların stresi uygun düzeye çekmenin önemi üzerinde durmaktadır.

Bundan farklı olarak karşımıza çıkan yaklaşımlardan birisi de 'akkültüratif' stres kuramıdır. Bu yaklaşıma göre kültürlerin birbirini etkilediği ve etkileşim halinde olduğu düşünülmektedir. Bu etkileme hali değişim ve dönüşümlere yol açmaktadır. Bununla beraber her değişim süreci birey ve toplum için stresi ve stres unsurlarını beraberinde getirebilmektedir. Bu stres hali ise birbirinden farklı olabilmektedir. Dolayısıyla değişim süreçlerindeki stres düzeylerini etkileyen bazı parametreler dikkat çekmektedir. Bu parametreler; mevcut hal ile değişim öncesindeki hal arasındaki farklılıklar, söz konusu değişime bireyin veya bireylerin ne düzeyde istekli oldukları, var olan değişim üzerindeki etki güçleri, farklılaşmanın düzeyi ve değişim sonucunda farklılaşma gösteren durum, kişi veya nesnelerin bireyin hayatına etkisi şeklindedir (Ünlü, A.).

Bu doğrultuda yapılan başka bir çalışmada Berry (1980), ekolojik-kültürel ve davranışsal modelinde meydana gelen stresin farklılaşan kültür ve bununla birlikte ortaya çıkan akkültüراتif etkilerle ilgili olarak akkültüراتif eylem ve geleneksel eylem arasındaki farklılaşan durumların bir çıktısı olduğu üstünde durmaktadır(Berry 1980).

Stresi uygun bir seviyeye getirebilmek için yapılabilecek uygulamalar incelenmiştir. Bu incelemenin sonucu olarak; algısal yetkinliğin yükseltilmesi, kişisel değerlendirme ve nesnel uyarının önüne geçilmesi gibi yollar dikkat çekmektedir. Stresi çevredeki baskıların bir sonucu olarak değerlendirmemiz mümkündür. Bu baskılar yüksek olduğunda strese yüksek olmaktadır. Stres bireylerde bir etki bırakmaktadır. Bu etkileri azaltmak adına stresi azaltan stratejileri Ünlü (1998)' de şu şekilde sıralamıştır.

- Davranışsal düzeltmelerle uyum,
- Yeni elemanlara tepki,
- Ortamdan geri çekilme,
- Çevreyi kişisel değerlendirme,
- Algısal yetkinliğin artırılması,
- Nesnel uyarının önlenmesi stresi önlemede bazı yöntemlerdir (Ünlü, 1998).

Bireyler bir stres altında kendi kültürünü bulunduğu ortama yansıtmakta veya alışmadığı alışmakta zorlandığı duruma tepki olarak eylemsiz kalmayı tercih etmektedir. Rapaport (1978)'a göre stresi önlemek ve stres yapıcıların etkisini istenilen seviyeye getirmek için bazı yöntemler sıranlanmıştır;

- Kontrol duygusu
- Tahmin edilebilirlik
- Fiziksel çevre kullanımı
- Organizmadaki eşgüdümse organların işleyişindeki aksaklıkların giderilmesi
- Savunu temelli yapılanma
- Çevreye anlam kazandırmak (Rapopor,1978).

Stres oluşturunucuların etkisini istenilen bir seviyeye getirmek için sınıflandırılan bu maddelerin her birey üzerindeki etkisi farklı olabilmektedir. Bunun en önemli sebepleri bireylerin kültürlerinin, geçmiş birikimlerinin, beklentilerinin farklı olmasıdır. Bu sebeple her bireyin mekanı algılaması aktarması tercihleri farklılık göstermektedir. Bu nedenle afet sonrası yapılacak mekanların da tasarımı bu durum

göz önüne alınarak kişilerin ihtiyaçları gözardı edilmeden yapılması önem arz etmektedir. Bireylerin streslerinin büyük sebebi hayatlarıyla ilgili kontrol dışı engeller yaşamalarıdır. Bireyler yaşantılarının kontrolünü kendileri sağlayamadıklarında çevresel ve psikolojik strese girmektedir. Bireyler hayatlarını kontrol edebildiklerinde stresleri azalmaktadır. Her hangi bir afetin beklenmeyen bir zamanda ve beklenmeyen bir yerde olması stresi arttırmaktadır. Bireyler savunmasız olduğunda stresleri artmaktadır. Afetlerle karşı karşıya gelindiğinde bireylerin kendilerini nasıl savunacaklarını bilmeleri, çevreyi nasıl kendi lehlerine kullanacaklarını bilmeleri, olası bir afetin zamanın tahmin edilebilir olması stresi bir miktar azaltabilmektedir. Aynı zamanda afetlere karşı gerekli tedbirler alınıp, bilgilendirmeler yapıldığında, bireyler ne yapacaklarını bildiklerinde kişilerdeki streslerin kontrol altına alınması sağlanabilmektedir. Yeni oluşacak çevrelerinin eski alışkanlıklarını aratmayacak özellikte olması, geçmişteki kültürlerini sürdürebildikleri, alışlagelmiş bir alan olması stres düzeylerini azaltabilmektedir.

Fiziksel çevre kullanımının uygun bir düzeyde olması için bireylerin kendi kültürlerine uygun bireyler ile paylaşımlarının olması gerekmektedir. Kişiler yetersiz fiziksel düzenlemeler sonucu paylaşım yapamadıklarında sosyal ve psikolojik sorunlar meydana gelebilmektedir. Kişilerin istek ve ihtiyaçlarının karşılanması çevreye uyum sağlamaları, sorunların giderilmesi ve stresin azaltılmasında büyük bir etkidir.

Bireylerin yaşamlarındaki normlar ve standartlardaki değişim stres yapıcı olarak karşılaşılan bir durumdur. Afet sonrası bireylerin birçok kayıpları olması, fiziki ve sosyal çevrelerini kaybederek yeni bir yaşama zorlanmaları, afetzedeler üzerinde oldukça travmatik ve çevresel stres kaynağı olarak karşılaşılan bir durum olabilmektedir. Yaşanılan stres canlılar üzerinde fiziki ve duygusal ciddi sorunlara yol açabilir. Bu nedenle canlılar stresin yarattığı etkiyi azaltabilmek için uyum, ortamdan geri çekilme ve reddetme gibi stres örten stratejiler geliştirebilmektedir.

Tezin alan çalışması bölümünde, çevresel stresin etkilerini azaltabilmek için afetzedelerin barındıkları geçici konutlarında ne gibi düzenlemeler yaptıklarını incelemek yerinde olacaktır.

2.6. Bölüm Sonucu

İnsan, yaşamını etkileyen tüm dış tehlikeler karşısında kırılgandır. Deprem ve diğer afetler nedeniyle yaşanan kayıplar bireylerin yaşamını tümü ile değiştirmekte, büyük travmalara yol açmaktadır. Hayat çizgisindeki ani değişimler, yaşanan zorluklar bu travmanın daha da artmasına neden olabilmektedir.

Bu nedenle mimarlar olarak özellikle afetler sonrası geçici konutlarda barınma zaruretinde olan afetzedelerin karşılaştıkları psikolojik zorlukları daha hızlı aşabilmesi için kullanıcısına uygun mekânlar tasarlamamanın önemini hiçbir zaman unutmamalıyız.

Bu nedenle afetzedelerin barındığı konut birimlerini ve bu konut birimlerinde yapılmış değişiklik ve düzenleme nedenlerini daha doğru değerlendirebilmek için tez kapsamında alan çalışmasında; mahremiyet gereksinimleri, savunulan alan ile psiko-sosyal alan tercihleri, davranış kalıplarının mekânlar üzerindeki kültürel görünümleri ve çevresel strese ilişkin düzenlemeler başlıkları altında incelemek yerinde olacaktır.

Alan çalışmasına katkı sağlaması düşünülerek bir sonraki bölümde mevcut afet sonrası konut birimleri ve afet konut yerleşim örnekleri üzerinde durulacaktır. Bu literatür taramasının özellikle alan çalışması kapsamında yapılacak gözleme dayalı tespitlerde dikkate edilmesi gereken noktaların belirlenmesinde katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3. AFET SONRASI BARINMA GEREKSİNİMİ

Barınma, insanların temel ihtiyaçlarından biridir ve bireylerin sağlıklı bir yaşam sürdürebilmesi için önem teşkil etmektedir. Barınma, insanların yaşamak için güvenli, rahat ve korunaklı bir yer bulma sürecidir. Barınma gereksiniminin karşılandığı mekân ise barınak olarak isimlendirilir. Bu barınaklar bir ev, apartman, çadır veya başka bir konut türü olabilmektedir.

Barınma, sadece fiziksel bir yerde yaşamakla sınırlı değildir; aynı zamanda bir topluluğa veya bir yerleşime aidiyet duygusu, güvenlik ve kişisel mahremiyet gibi psikolojik ve duygusal unsurları da içermektedir. Doğal afetler, savaşlar, ekonomik zorluklar gibi durumlarda barınma ihtiyacı daha da önem kazanmaktadır. Her ülkenin kriz sonrası barınma gereksinimlerine yönelik stratejileri bulunmaktadır. Bu stratejiler gelişmişlik düzeyine, kültürel yapısına, ekonomik durumuna göre değişkenlik göstermektedir. Yaşanılan kriz sonrası, bireyler yaşamlarını sürecekleri, kalıcı konutları tamamlanana kadar geçici konutlarda yaşamlarına devam etmektedirler.

Afet konut yerleşimlerinin amacı belirli zaman aralığında afetzedeleri hava koşullarından koruyarak, barınma gereksinimi başta olmak üzere gündelik eylemlerin gerçekleştirildiği bir yerleşim alanlarıdır. Afet sonrası yaşamın yeniden düzene girmesi için gereken sürecin uzun olması nedeniyle afetzedelerin barınma gereksinimini karşılayan aşamalar oluşturulmuştur.

3.1 Afet Sonrası Barınma Aşamaları

Her yıl ülkemizde ve Dünyada birçok afet meydana gelmektedir. Her ülke kendi koşuluna göre afet sonrası farklı politikalar uygulamaktadır. Zamanla bilimin ve teknolojinin ilerlemesiyle alınan önlemler değişkenlik göstermektedir. Afet sonrası travmanın bir an önce atlatılması, bireylerin yaşadığı stresin azalması, alıştıkları hayatlarına dönmelerinin desteklenmesi adına acil ihtiyaçlılar kurtarıldıktan sonra öncelikli olarak barınma probleminin çözüme ulaşması gerekmektedir.

Johnson 2002 yılında Quarantelli tarafından 1995 yılında yapılan çalışmayı incelemiştir. Bu bağlamda afetzedelerin barınma ihtiyaçlarının karşılanması için izlenecek olan aşamaları şu şekilde açıklamıştır:

1. **Acil barınma:** Afet bittikten hemen sonraki süreçtir. Bu zaman diliminde afetzedeler hasar almayan kamu binalarına yakın akraba veya arkadaşlarının evine sığınır. Acil barınma ihtiyacı kısa bir süreç olduğundan sosyal yaşam hizmetleri ve kişisel ihtiyaçların karşılanması daha az önemsenmektedir.
2. **Geçici barınma:** Geçici bir süreliğine afetzedelerin barınma ihtiyacını giderebilmek için kullanılan alanlardır. Bu kendi yöntemleri ile yaptıkları bir barınak, çadır, kamu binası, yakın akraba veya arkadaşlarının evleri veya ikinci evleri olabilir. Geçici barınmanın süresi uzadıkça afetzedeler günlük eylemlere, tıbbi ihtiyaçlara ve sosyal aktivitelere dair gereksinimlere artarak devam edecektir.
3. **Geçici Konut:** Geçici olarak kullanılan, içinde barınan bireylerin günlük ihtiyaç ve eylemlerini sürdürdüğü bir alandır. Bu yapı prefabrike geçici konut, kış çadırı, kendi imkânlarıyla yaptıkları bir barınak mobil konut veya başka bir ev olabilir.
4. **Kalıcı konut:** Afetzedelerin hasarı giderilen eski evlerine, eski evlerinin arasına yeniden inşa edilen başka bir eve veya belirlenen başka bir yerleşim yerinde yapılan kalıcı konutlarında hayatlarına tekrardan için döndükleri süreçtir(Enginöz, 2005).

Johnson, 2002 yılında yaptığı bu çalışma sonucunda, barınma aşamalarının sonuncusu olan kalıcı konuta erişim sürecinin uzaması durumunda kişilerde stres ve memnuniyetsizlik seviyelerinde artış görüldüğünü ortaya koymuştur. Bu uzun süreci yönetmekte zorlanan bireyler, ihtiyaç ve isteklerini karşılayabilmek için kendi çözüm arayışlarını geçici konutlarına yansıtabilmektedir.

3.2. Ülkemizde Ve Dünyada Afet Sonrası Geçici Afet Konutları Örnekleri

Dünyada ve ülkemizde birçok afet meydana gelmiş ve gelmeye devam etmektedir. Bu afetlerin ardından bireyler ihtiyaçlara erişimlerde zorluklar ve yoksunluklar yaşayabilmektedirler. Kalıcı konutların planlanmasının ve inşasının uzun sürmesi sebebi ile geçici konutların önemi daha da artmaktadır. Bolagna(2004)'teki yaptığı çalışmalarla; afet bölgesine ait iklimsel veriler, sosyo kültürel özellikler ve mekan kullanım biçimleri yöreye ait malzeme, iş gücü kaynakları, inşaat alanına ulaşım ve

malzeme taşıma imkanları belirlenerek uygun geçici konut tercihleri yapılması gerektiğini ifade etmişti.

Her coğrafya kendi şartlarına göre çeşitli barınma çözümleri üretmektedir. Dünyada ve ülkemizdeki farklı geçici afet konut türlerinin uygulayıcılara çeşitli konularda katkı sağlayacağı düşünüldüğünde incelenmesi yerinde olacaktır. Geçici afet konutları üç başlıkta incelenmiştir. Bunlar sabit geçici konut birimleri, hareketli geçici konut birimleri, esnek ve eklemlenebilir geçici konut birimleridir.

3.2.1. Sabit Geçici Konut Birimler

1999 Ağustos depremi sonrası Yalova kentinde kullanılan geçici afet konutları sabit geçici konut birimlerine örnektir. Yalova'daki geçici afet konutlarında değişim ve eklemeler görülmektedir. Kalıcı konutlarının tamamlanmasının uzun sürmesi sebebi ile geçici konutlarında kalma süreleri uzamıştır. Bu sebeple afetzedeler ihtiyaç ve istekleri doğrultusunda geçici konutlarını kalıcı konut gibi kullanmaya başlamışlardır. Her birey kendi kültürünü yansıtan eklemeler yaparak kendi ihtiyaçlarına cevap aramışlardır.

Enginöz'ün 2005' teki çalışmasında da belirttiği gibi dikdörtgen plana sahip geçici konutlarında en uygun yer olan giriş bölümünün önüne afetzedeler ihtiyaçları doğrultusunda mekânlar eklediklerini, Farklı malzeme çeşitleri kullanarak yarı açık, kapalı, pencereli, sadece duvar olan birbirinden farklı eklemeler yaptıklarını, yapılan eklemelerin, kullanılan malzemelerin bireylerin kültürünü, ekonomik ve sosyal yapısını yansıttığını ve kentli afetzedelerin malzeme olarak daha çok cam, demir, alüminyum malzeme kullanarak daha şeffaf ve yarı açık mekânlar yaparken, köylü afetzedelerin tuğla, briket gibi malzemeler ile kapalı ve şeffaflık oranı az mekânlar inşa ettiklerini, kentlilerin bu ekledikleri alanı daha çok mutfak olarak kullandıklarını, böylelikle yemek kokularının içerideki odalara dağılmadığını, kalabalık ailelerde buranın ikinci bir oda olarak kullanıldığını, bu şekilde aile içi mahremiyetin de sağlanmış olduğunu kırsal alandan gelen afetzedelerin ise bu yaptıkları alanı misafirlerini ağırladıkları bir alan olarak kullandıklarını ifade etmiştir. Buradan da anlaşıldığı gibi kişilerin sosyo kültürel durumu, ekonomik durumu, mahremiyete bakış açıları bulundukları ortama kendi ihtiyaçlarına göre şekillendirmelerinde etkili olmuştur.

Şekil 6: 1999 Ağustos depremi sonrası yapılan eklemeler (Enginöz,2005)

Şekil 7: 1999 Ağustos depremi sonrası yapılan eklemeler(Enginöz,2005)

Şekil 8: 1999 Ağustos depremi sonrası yapılan eklemeler(Enginöz,2005)

Yalova Geçici Konutlarına yapılan bu müdahalelerin prefabrike elemanlardan yapılmış bu yapılara ciddi zarar verdiğini, bölgeye ait tarıma elverişli alanlara veya ormanlık arazilere yapılan yerleşimlerin kendilerinin etrafında oluşan kontrolsüz eklenmeler sonucunda kentin yeni çeperlerini oluşturan banliyöler haline geldiğini ifade etmektedir.

Geçici konutlar tasarlanırken birçok faktör göz önüne alınarak bu tasarımların yapılması gerekmektedir. Yerleşim yerlerinin konumunun afetzedelerin ihtiyaçlarına cevap verecek uzaklıkta olması, bu yerleşim yerlerinin zarar görmeyecek alanlar olması, erişilebilirliğin olmadığı durumlarda ise bu alanların kullanıcıların ihtiyaçlarına göre dönüşebilen alanlar olması gerekmektedir.

Yapısal çevrenin fiziksel olarak dönüşümünde kültürün, kişilerin mahremiyet anlayışının, ekonomik durumunun, geçmiş deneyimlerinin, büyük önemi bulunmaktadır. Afetzedeler ihtiyaçlarını ve isteklerini mekâna yaptıkları değişikliklerle açıkça belirtmektedirler. Bireylerin kullandıkları mekâna bakılarak karşılaştıkları problemler ve beklentileri tahmin edilebilmektedir. Enginöz 2005 yılındaki çalışmasında Yalova afet konutlarındaki problemleri şu şekilde sıralamaktadır;

- Yalova geçici konutlarında yaşayan afetzedeler geçici konutlarındaki alanın küçüklüğü sebebi ile farklı kullanımlar için dolap, perde, paravan gibi sabit ve hareketli ayırıcı elemanlarla mekânı böldükleri tespit edilmiştir. Aynı zamanda misafirlerin karşılandığı giriş bölümüne ek bir bölüm oluşturularak giriş alanını büyüttükleri gözlemlenmiştir. Buradan yola çıkılarak afetzedelere sunulan geçici konutların kullanıcı gereksinimlerini tam anlamıyla karşılayamadığını söylemek mümkündür. Ek bir bölüm yapmaları içerideki alanın aile fertlerine yetmemesi anlamına gelmektedir. Aynı zamanda iç mekânın bölücü elemanlarla ayrılması geçici konutların işlevini kısıtlı hale getirmektedir.
- Mutfak bölümünün yaşama mekânı içinde çözülmesi, koku problemine sebep olduğundan afetzedeler konuta bir duvar ve kapıyla ayrılan bir mutfak eklediklerini ifade etmiştir.
- Afetzedelerin banyonun doğrudan tek kapalı mekâna açılması sebebiyle diğer aile bireylerinin banyo kullanıldığında konut dışına çıktığını, bu duruma alışamayan, evleri yıkılmamış olan afetzedelerin tepki olarak eski konutlarına gittiğini belirtmiştir. Bu durum afetzedelerin daha işlevsel olarak geçici konutlarını kullanabilmesi için mahremiyet gibi birçok değerlerini düşünerek alanların ayrılmasının gerekliliğini anlatmaktadır.
- Yalova geçici konutlarında afetzedeler için konut etrafında boş alanlar bırakıldığını fakat kırsal kesimden gelen afetzedeler için bu alanlar sebze meyve ekmek, misafir ağırlamak gibi eylemler için alışlagelmiş düzenden küçük olduğu için tepki olarak kullanmamayı tercih ettiklerini, kentli

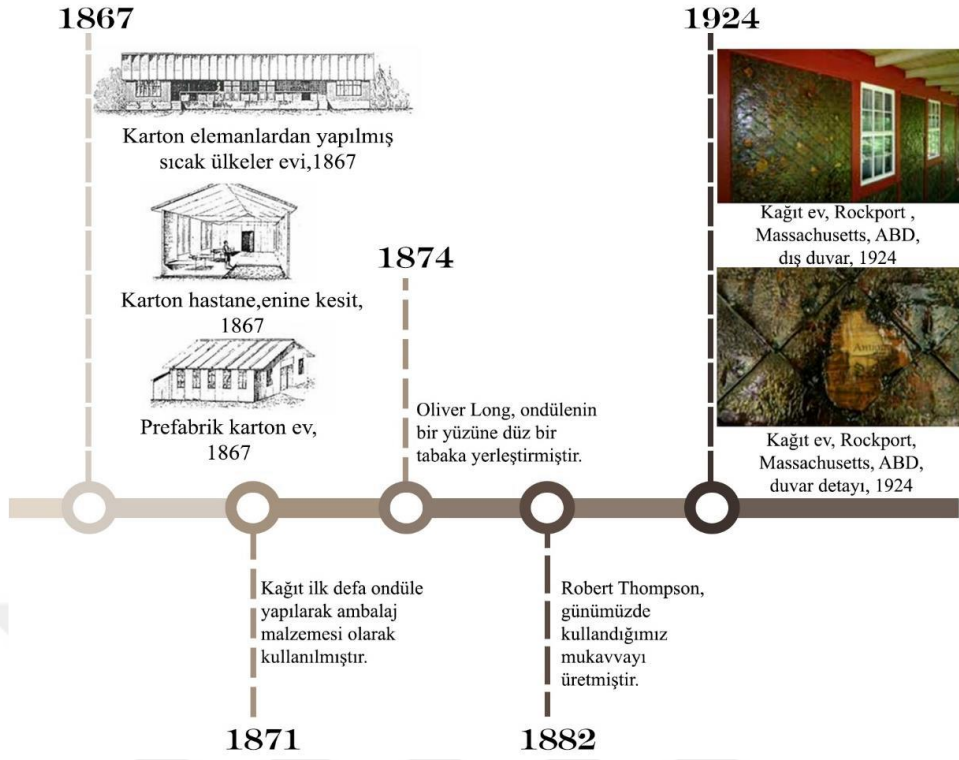
afetzedeler bu alanları veranda şeklinde değerlendirip yemek yiyebilecekleri, misafir ağırlayabilecekleri mekânlar olarak kullandıklarını gözlemlemiştir. Buradan sunulan imkanların, tüm kullanıcı profillerine uygun olacak şekilde planlanmasının önemi vurgulanmıştır.

Yalova geçici konut örneğinde olduğu gibi birçok geçici konut içinde afetzedelerin sosyo-kültürel yapısı, içinde bulundukları psikolojik durumları, kent ve kırsal yaşam alışkanlıklarını düşünülmeden tasarımılandığında sunulan imkanın kullanıcılar için anlamı kalmamaktadır.

Sabit Geçici Konutlara bir başka örnek olarak kağıt tüpten oluşan geçici birimler örnek olarak verilebilmektedir. Japonya kağıt yapım tekniklerini geliştirerek mimari alanda kullanımına öncülük etmiştir. Japon mimar Shigeru Ban kağıdın kolay inşa edilebilir, ekonomik ve yerel malzeme olması gibi özellikleri sebebi ile kâğıt tüpleri strüktürde kullanan ilk isimlerdendir. Shigeru Ban kâğıt tüpleri ilk olarak 1985'te Finli mimar Alvar Aalto anısına düzenlenen sergide kullanmıştır. Shigeru Ban sergi sonrası kâğıt tüplerin mimaride yapısal unsur olarak kullanılma ihtimalini araştırmak için kağıt tüpleri farklı iklim koşullarına karşı çeşitli testlerden geçirmiştir.

Kağıdın en büyük avantajı ekonomikliği, hafifliği, dayanıklılığı, şekil, renk olarak esnek ve geri dönüştürülebilir olmasıdır(Campean, 2020, s. 10) (Schonwalder, 2016, s. 12)

Kâğıdın mimari alandaki gelişimini tarihsel olarak gösterebilmek için yapılan uygulamalar şekil 14 'te gösterilmiştir.

Şekil 9 : Kâğıt evlerin gelişimi (Url-8)

Kâğıt tüpten oluşan geçici birimler, ilk kez 1995 yılında tasarlanmış ve yaşanan Japonya – Kobe Depremi’nden sonra geçici barınmaya çözüm amacıyla kullanılmıştır. Malzeme olarak geri dönüştürülebilir karton tüpler vernik ile kaplanarak suya karşı dayanıklı hale getirilmiştir. Kumlar çuvallara doldurularak temel oluşturulmuştur. Bir adet geçici konut birkaç saat içinde tamamlanabilmektedir. Kağıt tüp birimlerin çatı strüktürleri karton tüplerden oluşmaktadır. Çatılar suyu geçirmemesi adına bir bez ile örtülmüştür.

Şekil 10: Paper Log House dış mekan görünümü (Url-9)

Şekil 11: Paper Log House iç mekan görünümü (Url-10)

Ülkemizde 1999 senesinde olan Marmara depremi sonrası büyük can ve mal kayıpları yaşanmıştır. Binlerce insanın evsiz kalması barınma ihtiyacının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Afetzedeler için yapılan kalıcı konutların yapım aşamasının uzun sürmesi sebebi ile geçici konut olarak kağıt tüp geçici birimler kullanılmıştır. Türk halkının aile yapısının kalabalık olması sebebi ile Japonya'ya göre daha büyük olarak yapılmıştır. Daha büyük yapılmasına rağmen beklentileri ebat ve işlev olarak tam anlamıyla karşılayamamıştır. Aynı zamanda kağıt tüp birimlerde içerideki alanın bölücülerle ayrılması kullanıcıların mahremiyeti için olumsuz bir durum teşkil etmiştir.

Şekil 12: 1999 Marmara Depreminde kullanılan kâğıt tüp geçici birimler (Url-11)

Katrina kasırgası sonrası bir süre kullanılan U Dome isimli birimlerde sabit geçici konutlara örnek olarak verilebilmektedir. 18.58 metrekare iç alana sahip, çapı 4.88 ve yüksekliği 3.66 metredir. Bu barınaklar yangına ve ısıya dayanıklı özelliktedirler. Paneller üzerine oturtulmuştur. Üzeri suyu ve nemi emmeyen özellikte bir malzeme

ile kaplanmıştır. Kurulumu kolaydır. Pencere ve havalandırma delikleri bulunmaktadır.

Şekil 13: U-Dome Görünüş (Url-12)

Pencere ve çatı aparatları ayrı olarak satılmaktadır. Bireyler istedikleri takdirde monte edebilmektedirler. Kurulumu taşınması kolay olan U Dome uygun maliyetlidir. Sıcak ve soğuk iklim şartlarına uygun olarak tasarlanmıştır. Geçici konut olarak düşünülen U Domeler birçok amaç için kullanılabilir. U Domelerin kurulumunun kolay olması, maliyetinin düşük olması, tüm iklim şartlarına uyumlu olması herhangi bir acil durumda tercih edilmesine sebep olmuştur.

Şekil 14: U-Dome Çatı Havalandırma Deliği (Url-13)

Şekil 15: U-Dome Pencere (Url-14)

Şekil 16: U-Dome Kapı (Url-15)

Şekil 17: U-Dome Yerleşim Önerisi (Url-16)

Japonya’da 2011 senesinde Tohoku bölgesindeki 9 büyüklüğündeki deprem ve sonrasında olan Tsunami sebebi ile birçok insan evsiz kalmıştır. İlk etapta toplanma alanlarındaki afetzedelerin mahremiyetini sağlamak için; Shigeru Ban Architects tarafından toplanma bölgelerine 1800 birim kağıt bölme sistem kurulmuştur. Onagawa kasabasındaki geçici konutun kurulacağı arsanın beklenilenden küçük olması sebebi ile 3 kattan oluşan geçici konutlar kullanılmıştır. Bu kullanılan konutlar sabit geçici konut örneklerindendir. Bu konutların gerektiğinde kalıcı konuta dönüşmesi hedeflenmiştir. Cephede dama tahtasına benzer bir uygulama yapılarak mekânların aydınlık ve ferah olması sağlanmaya çalışılmıştır. Yetkililer tarafından kurulan standart geçici konutlarda depolama alanı bulunmaması ve uygulamanın beklentileri

karşılamaması afetzedelerin bir takım problemler yaşamasına sebep olmuştur. Yeni projede gönüllülerin bağışları ile evlere gömme dolaplar ve depolama alanları yerleştirilmiş.

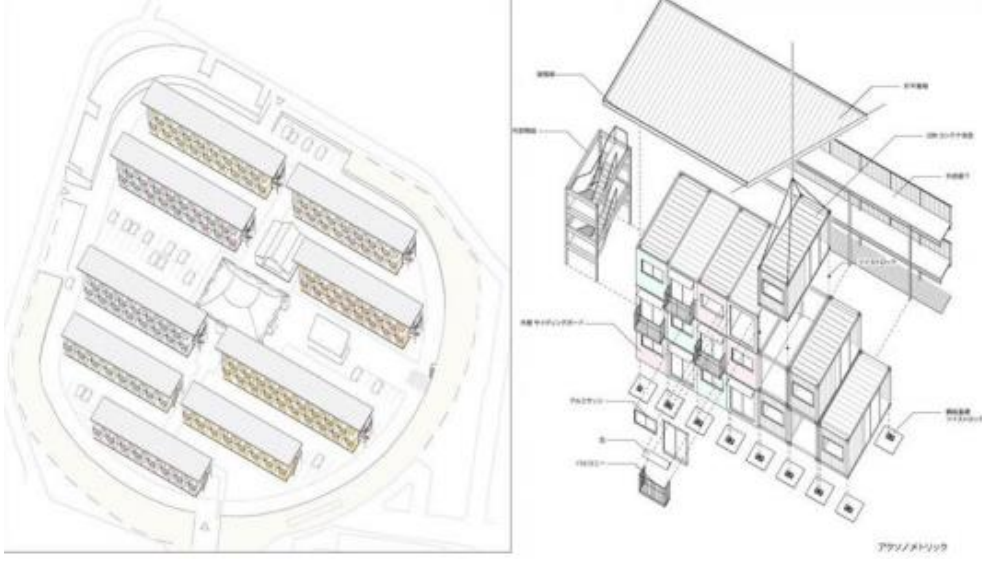
Binalar arasındaki alanlar kamusal alan olarak düşünülmüştür. Bu alanda insanların uzağa gitmeden ulaşip ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri bir market ve kafe bulunmaktadır. Bu geçici konutların 3 tipi bulunmaktadır. Aile nüfusuna göre 19,8 metrekare, 29,7 metrekare, 39,6 metrekare olan 3 farklı plandan oluşan konutlara yerleştirilmişlerdir. Projenin farklı plan tiplerinde bulunması kullanıcılar için daha işlevsel bir hale getirmiştir. Projede afetzedelerin hava alabileceği balkonlar bulunmaktadır. Konteynerlar vinçler yardımı ile yerleştirilmektedir. Konteynerler düz olmayan arazilere veya dar alanlara yerleştirilebilmektedirler.

Şekil 18: Japonya bölmeli sığınak (Url-17)

Şekil 19: Japonya geçici konteyner konutları (Url -18)

Şekil 20: Japonya geçici konteyner konutlarının aksometrik vaziyet planı ve düşey yerleşim (Url-19)

Şekil 21: Japonya geçici konteyner konutlarının iç görünümü (Url-20)

11 Mart 2011'de Japonya'yı etkileyen deprem ve tsunami sonrasında yerinden edilenlere acil barınma sağlamak amacıyla Ex-Container Projesi de gündeme gelmiştir. Ex-Container Projesi sabit geçici konut örneği olarak değerlendirilebilmektedir. 1 ve 3 yatak konulacak şekilde farklı plan tipleri bulunmaktadır.

Yaşam alanı, banyo, tam donanımlı mutfak ve depolama alanı bulunmaktadır.

Üst üste veya yan yana konularak birimler genişletilebilmektedir. Farklı plan tiplerinin olması ve eklemlere izin vermesi kullanıcıların beklentilerini karşılayarak olumlu sonuçlar vermektedir. Vinç yardımıyla yerleştirilmektedir.

Şekil 22: Ex-Container House (Url 21)

Sabit geçici konutlardan bir başkası ise 2004 yılında Hint Okyanusundaki Tsunaminin Krında ve Sri Lanka'yı etkilemesi sebebi ile Shingeru Ban tarafından tasarlanan; sürdürülebilir, uygun maliyetli, bambu gibi yerel olan malzemeler kullanarak yapılan birimlerdir. Farklı aile büyüklüklerine hitap edilebilir şekilde modüller bir araya getirilebilmektedir. Kurulumu kolaydır. Herkesi kullanabileceği ortak alanlar bulunmaktadır. Aile fertlerinin sayısına göre modüler parçalar bir araya getirilebildiğinden kullanıcılar sürdürülebilir geçici konutlarını kendi beklentileri doğrultusunda şekillendirebilmektedir.

Şekil 23: Sri Lanka geçici konutları (Url-22)

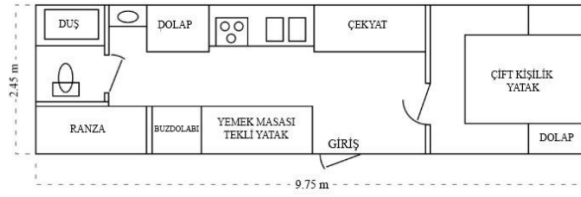
3.2.2. Hareketli Geçici Konut Birimleri

29 Ağustos 2005 tarihinde ABD’de meydana gelen Katrina Kasırgası sebebiyle geçici bir fikir olarak düşünülerek, afetzedelerin kalıcı konutları tamamlanana kadar kullanılan römorklar hareketli geçici konut birimlerine örnek olarak verilebilmektedir. Kısa süre kullanımı amaçlansa da kasırgadan iki yıl sonrasına kadar birçok afetzede tarafından kullanılmaya devam edilmiştir. İstenilen yere taşınması geçici römorkları çok işlevli bir hale getirmektedir.

Barınma amacı ile kullanılmakta olan her bir römork tasarımı genelde sabittir. Bu standart plan tasarlanırken kalabalık ailelerinde kullanabileceği göz önüne alınarak 2,45 metre genişliğinde ve 9,75 metre uzunluğunda her römork içerisinde 6 kişinin yaşamını sürdürebileceği şekilde tasarlanmıştır. Standart bir römork içerisinde uyuma alanı, yeme içme alanı, banyo ve tuvalet ayrı ayrı planlanmıştır. Römorkları ısıtmak için klima veya elektrikli sobalar kullanılmaktadır. Ortak yaşam alanı içerisinde birkaç sabit mobilya, küçük bir masa ve sandalyeler küçük bir çekyat ve aynı zamanda mutfak olarak belirlenen alan içerisinde buzdolabı, ocak, fırın ve lavabo bulunmaktadır.

Şekil 24: Katrina Kasırgası'ndan sonra kullanılan geçici römorklar (Url 4)

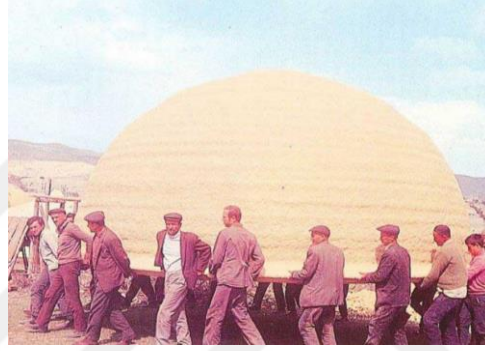
Şekil 25: Geçici römork planı (Browne, 2015)

ABD’de 2005 yılında meydana gelen sel baskını sonrasında üretilen konutlar Tiny House’lar hareketli geçici konut birimlerine örnek olarak verilebilmektedir. Afet sonrası ihtiyacı olan evsizlere verilebilecek ve istekleri doğrultusunda büyütülebilecek şekillerde sürdürülebilir olması hedeflenerek tasarlanmıştır. Sıcak ve soğuk suyun kullanıldığı duş, tuvalet, lavabo ve mutfak, mutfağın üstünde bulunan uyuma alanı, oturma alanı ve yemek alanını oluşturan bir yaşam alanını içerecek şekilde planlanmıştır. Minik evler birkaç kişi tarafından atölyede zemin, duvar ve çatı ahşap sistemle, sel, yangın vb. koşullara dayanacak şekilde inşa edilmektedir. İlk evler taşınması kolay olsun diye römork gibi tekerlekli olacak şekilde yapılmıştır.

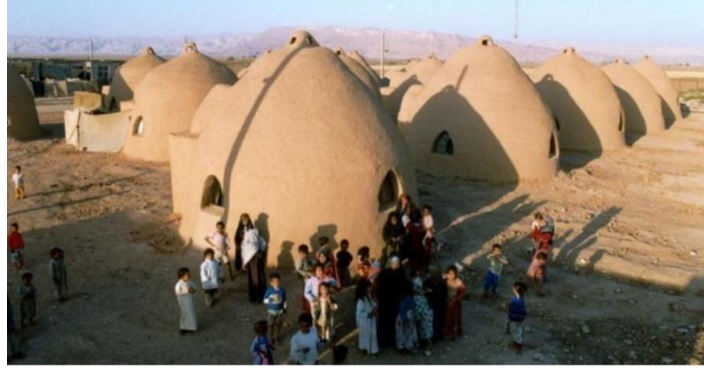
Şekil 26: Yeri değiştirilebilen Tiny House örneği (Url- 5)

Köpük Konut Birimler hareketli geçici konut örneklerindendir. Ülkemizde 27 Mart 1970 tarihinde gerçekleşen Kütahya Gediz Depremi sonrası en çok kayıp veren köylerden biri Akçaalan'da kullanılmıştır. Köpük konut birimlerin çapı 5 metre yüksekliği 3 metre olacak şekilde üretilmiştir. Köpük konutların en önemli özelliği kullanıcıların kendi gereksinimlerine göre mekân eklemeye imkan tanınmasıdır. Hafif olan köpük konut birimler insan gücü ile taşınmaktadır. Afetzedeler bu geçici konutlarını kendilerini daha güvende hissedecekleri komşularının ve akrabalarının yanına taşımışlardır. Afetzedeler kalıcı konutlarına geçtikleri zaman Köpük Geçici Birimlerini hayvanlarının barınacağı alanlar ya da bahçelerinde oturacakları alan olarak kullanmışlardır.

Şekil 27: 1970 Kütahya-Gediz Depreminde kullanılan bayer köpük konut birimi (Url-6)

İran'daki mülteci kampında da köpük konut birimler kullanılmıştır. Köpük birimler tasarlanırken farklı kültürdeki toplumlar tarafından bu alanların kullanılabileceği düşünülerek ortak beklentilere cevap verebilecek özellikleri taşıyan, yapım süreci kısa, ekonomik ve yine toplumların beklentileri doğrultusunda modül ebatlarının değişkenlik gösterebileceği bir prensip sistemi belirlenmiştir. Çevreye zararı olmayan doğal ve geri dönüştürülebilir yapı malzemeleri kullanılarak oluşturulan, doğal havalandırmaya imkân verebilen, iklim değişikliklerine uyumlu, afetlere karşı dayanıklı olan bu sistem, acil durumlar sonrası uzun süreli kullanılabilecek sürdürülebilir uygun bir çözüm olarak görülmektedir(Url-7).

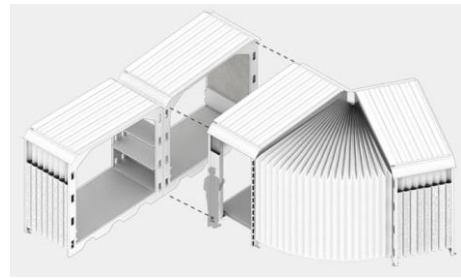
Şekil 28: Sandbag barınakları dış mekan görünümü (Url-7).

3.2.3. Esnek Ve Eklemlenebilir Geçici Konut Birimleri

İspanya'da bulunan bir firma tarafından 2011 yılında İspanya'nın Lorca kentinde meydana gelen deprem sebebi ile zarar gören binaların, onarılması, yeniden inşa edilmesi sırasında depremzedelerin barınabileceği suri adı verilen geçici konutlar esnek ve eklemlenebilir geçici konutlara örnek olarak verilebilmektedir. Bu geçici konutlar ekonomik, pratik ve kurulumu kolaydır. Bu yapılarda; güneş panelleri ile enerji dönüştürebilmekte, yağış suyunu birikip yeniden dönüştürülebilmektedir. Tüm iklimsel koşullara uygundur. Ayrıca esneklik kat sayısı yüksek yapılardır. Taşınması tüm yollarla mümkün olduğundan her ülkede kullanılabilmektedir. Polietilen profiller insan gücü ile birleştirilebilmektedir.

Şekil 29: Suri Görünüş (Url -23)

Şekil 30: Suri Esneklik Özelliği, (Url-24)

Yapım aşamaları;

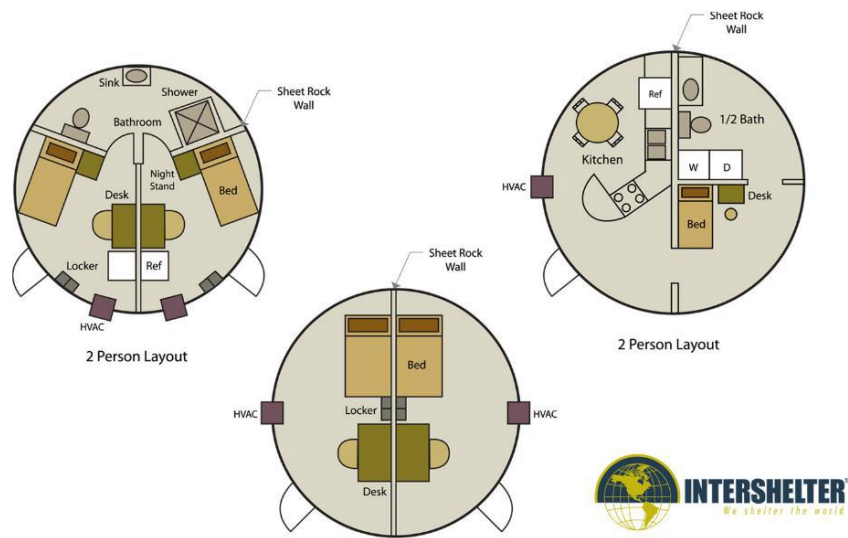

Şekil 31: Suri yapım aşaması (Url-25)

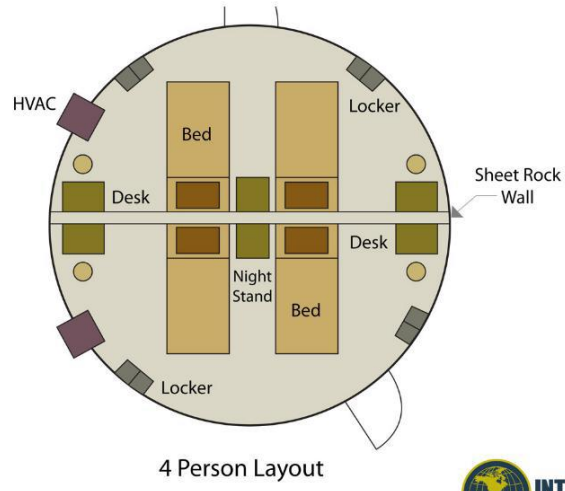
Intershelter; afetzedeler, mülteciler ve askerler için tasarlanan tüm iklimlere elverişli şekilde kullanılabilen esnek ve eklemenebilir yapılardır. Birçok birim olarak kullanılabilir. Taşınması kurulması kolaydır. Uzun yıllar işlev görebilmektedir. Jelkot fiberglas paneller kullanılmıştır. Birçok kez ayrılarak birleştirilebilmektedir. Kullanıcı sayısına göre tasarlanabilmektedir. Kullanıcı sayısına göre tasarlanabilmesi kullanıcıların memnuniyetini arttırmaktadır.

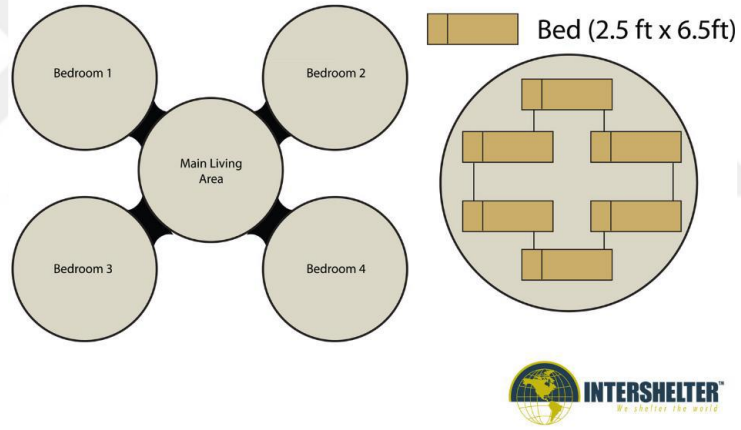
Şekil 32: . Intershelter Geçici Barınak (Url-26)

Şekil 33: Intershelter İç Plan Tasarımları 1 (Url-27)

Şekil 34: . Intershelter İç Plan Tasarımları (URL-28)

Şekil 35: . Intershelter Çok Birimli Yerleşim (Url-29)

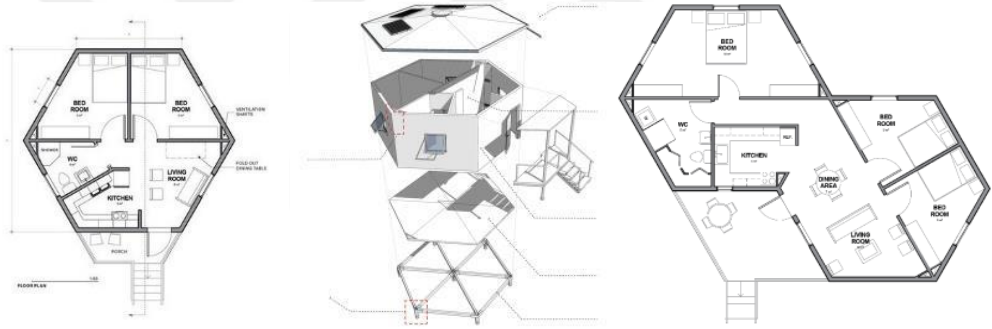

Şekil 36: Intershelter Yerleşim (Url-30)

ABD, İspanya, Kanada, Ürdün ve Hollanda'dan bir kaç mimar tarafından kurulan bir şirket büyük bir nüfusun yaşam koşullarını doğrudan etkilemekte olan doğal afetlerin sebep olduğu geçici konut ihtiyacına karşı çözüm getirmeyi amaçlayarak esnek eklenebilir Hex Hause geçici konutlarını tasarlamıştır.

Hex house geçici konutları altıgen plana sahip olarak tasarlanmıştır. Her birim iki yatak odası, bir mutfak, bir banyo, bir oturma odası ve küçük bir veranda içerecek şekilde dizayn edilmiştir. Birimler daha büyük evler oluşturmak için birleştirilebilmektedir. Yan yana eklenebilme özelliği işlevini arttırmaktadır. Yan yana eklenebilmesi kullanıcı ihtiyaçlarına göre dizayn edilmesini sağlamıştır. Montajı uzmanlık gerektirmeden yapılabilmektedir. Kolay montaj herhangi bir acil durumda hemen kurulmasına imkân sağlamaktadır.

Şekil 37: Hex House (Url- 31)

3.3.Bölüm Sonucu

Her coğrafya kendi şartlarına göre çeşitli barınma çözümleri üretmektedir. Bu bölümde dünyada ve ülkemizdeki farklı geçici afet konut örnekleri incelenerek bir sonra ki bölüm kapsamında yapılacak alan çalışmasında kullanılabilecek bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır.

Geçici afet konutlarının, hangi malzemeden ve strüktürden yapılmış olursa olsun temel amacı afetzedelerin kalıcı konutları inşa edilinceye kadar ki geçen sürede barınabilecekleri ve gündelik yaşamları için gerekli mekânları sağlamasıdır. Farklı ülkelerde ki örnekler incelendiğinde kültürel farklılıkların afetzedelerin mekânsal kullanım beklentilerini doğrudan etkilediği görülmektedir. Örneklerde incelediğimiz herhangi bir geçici konut birimi bir kültüre ait afetzedeler için olumlu ve başarılı kabul edilebilirken diğer bir ülkede yaşayan afetzedeler için yaşanamaz olarak görülebilir.

Kendi ülkemizde tasarlanıp inşa edilen çoğunlukla konteynerden yapılmış geçici konutlar afetzedelerin gündelik yaşamları için ne kadar uygundur? Ne gibi sorunlar görülmektedir? Afetzedeler sorunlarını giderebilmek için ne gibi çözüm yöntemleri geliştirmişlerdir? Üretilen bu geçici mekânlar afetzedelerin içinde bulundukları travmaya bağlı stresi ne şekilde etkilemektedir? Gibi birçok soruya yanıt aramak için bir alan çalışması yapmak yerinde olacaktır.

4.ALAN ÇALIŞMASI: MALATYA GEÇİCİ KONUT YERLEŞİMLERİ

4.1 Alan Çalışmasının Kapsamı

6 Şubat 2023 depremi üzerinden bir yıldan fazla zaman geçmesine rağmen Malatya ili ve çevresinde, kalıcı konutların henüz tamamlanmaması nedeniyle afetzedeler geçici konutlarında yaşamaya devam etmektedir. Afet sonrası geçici konutlarının dünya genelinde kabul gören bir yıllık barınma sürenin uzamasıyla beraber afetzedeler geçici konutlarının içinde ve dışında gündelik mekânsal gereksinimleri doğrultusunda değişiklikler ve/veya eklemeler yapmaktadır.

Bu saptamadan yola çıkılarak tezin alan çalışmasında Malatya’da yapılmış geçici afet konutlarının ilk yapım durumlarına göre ne gibi değişikliklerin gerçekleştiği ve bu değişikliklerin neden ve nasıl olduğunun belirlenmesinin gelecek afetler sonrası yapılacak yeni geçici konutların tasarımı ve inşa aşamalarında katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

Alan çalışması kapsamında geçici yerleşimlerde barınan afetzede topluluklarının sergilediği mahremiyet gereksinimlerinin, psiko-sosyal alan ile savunulan alan davranışlarının, çevresel stres bağlı tepkisel davranışların ve gündelik yaşamın gerektirdiği davranış kalıplarının kültürel farklılıklara göre görünümünün geçici konut yerleşimine etkileri incelenecektir.

4.2 Alan Çalışmasının Yeri

Alan çalışması kapsamında Malatya ilinin Battalgazi ilçesine bağlı Teknokent konteyner kent ve Yeşilyurt ilçesine bağlı Elemendik konteyner kentleri seçilmiştir. Bu afet sonrası geçici konut yerleşim alanlarının seçilmesinde en önemli etken Yeşilyurt ilçesine bağlı Elemendik konteyner kentinde barınanların daha çok Malatya’nın kırsal yerleşim bölgelerinden gelmeleri, Battalgazi ilçesine bağlı Teknokent konteyner kentindeki barınan afetzedelerin ise kent merkezinden gelmeleridir.

4.3 Alan Çalışmasının Yöntemi

Alan çalışmasının yöntemi olarak; Battalgazi ilçesinde bulunan Teknokent Konteyner Kent ve Yeşilyurt ilçesine bağlı Elemendik Konteyner Kent yerleşim alanları ayrı ayrı ziyaret edilmiş, öznel bir yaklaşımla gözlemlenerek ve her geçici konuta ait dış mekânlar fotoğraflanmıştır. İlk inşa ile mevcut durumları arasındaki farklar, değişiklikler ve eklemeler belirlenmiş, afetzedelerle görüşmeler yapılarak bu değişikliklerin nedenleri sorulmuştur. Her iki geçici yerleşimde barınan afetzedelerin kırsal veya kent merkezinde yaşama alışkanlıkları doğrultusunda değişkenlik gösterebilecek uygulamalar var ise ayrıca belirlenerek karşılaştırılmıştır.

4.4 Alan Çalışmasının Elde Edilen Verilerin Karşılaştırılması Ve Değerlendirilmesi

Alan çalışması kapsamında elde edilen veriler ışığında Malatya afet sonrası geçici konutlarında yapılmış eklemeler ve değişiklikler; mahremiyet gereksinimlerine, psiko-sosyal alan ile savunulan alan davranışlarına ve gündelik yaşamın gerektirdiği davranış kalıplarının farklı kültürel görünümüne göre sınıflandırılmaya çalışılmıştır.

4.4.1. Mahremiyet Gereksiniminden Kaynaklı Ekleme Ve Değişiklikler

Gündelik yaşamın içinde tüm bireylerin çeşitli mahremiyet gereksinimleri ve bu gereksinimlere bağlı beklentileri bulunmaktadır.

Afet sonrası geçici konut yerleşimleri olan Battalgazi ilçesinde bulunan Teknokent Konteyner Kent ve Yeşilyurt ilçesine bağlı Elemendik Konteyner Kent'te inşa edilmiş geçici konut birimleri incelendiğinde; yoldan geçen insanlara, misafirlere veya satıcılara karşı konut içi ve dışındaki gündelik aktivitelerde ailenin mahremiyetini sağlayabilmek için giriş bölümlerine eklemeler yaptıkları saptanmıştır. Bu eklemeler o konut biriminde barınan afetzedelerin kırsaldan veya kent merkezinden gelmesine

bağlı olarak mekânsal kullanım, yapısal ve malzeme tercihleri olmak üzere değişiklikler göstermektedir.

- Kırsal alandan gelen afetzedelerin kent merkezinden gelen afetzedelere göre mahremiyet gereksinimlerinin daha farklı olduğu gözlemlenmiştir. Eklemeler ev halkı dışındaki yabancılar için hem sınır koyucu bir bariyer işlevi görürken aynı zamanda balkon benzeri bir işlevde kazandırarak aile üye sayıları fazla olan kırsal alandan gelen afetzedeler için yaşam alanlarını genişletmeyi de sağlamıştır.
- Hava koşullarının uygun olduğu durumlarda giriş bölümüne yapılan bu ek alan üstü ve yanları açılarak balkon gibi kullanılmasına imkan verirken, kötü havalarda veya ek oda gereksinimi duyulduğunda kapatılmaktadır. Oda olarak kullanıldığında sokak seviyesinde mahremiyetin sağlanması düşünülerek pencere veya her hangi bir açıklık bulunmamaktadır.
- Elemendik konteyner kentinde barınan kırsal alandan gelen afetzedelerin geçici konutlarında giriş bölümüne yapılan eklemeler açık, yarı açık ve kapalı olmak üzere üç farklı kullanım durumuna göre (konut içlerini kokudan etkilenmemesi için) yemek hazırlamak, yemek yemek, dinlenmek, misafir ağırlamak, çamaşır kurutmak veya fazla eşyalarını koymak gibi bir çok mekansal gereksinimi karşılamak için düzenlenmiştir.
- Kırsal alandan gelen afetzedeler maddi durumları çerçevesinde eklemeler yapabilmektedir. Ekonomik durumu iyi olan afetzedelerin konutlarına yaptığı eklemelerin sınırlarının net belirlendiği, düzgün bir strüktüre ve kaplama malzemesine sahip olduğu, farklı kullanım, mahremiyet gereksinimi veya hava koşullarına bağlı olarak değişikliklere izin verdiği gözlemlenmektedir. Ancak ekonomik durumu kötü olan afetzedelerin daha çok basit, çadırımsı çözümlere yöneldiğini söyleyebiliriz.
- Battalgazi ilçesine bağlı Teknokent Konteyner kentinde çoğunlukla Malatya kent merkezinden gelen afetzedeler barınmaktadır. Bu yerleşimde yaşayan afetzedelerin Elemendik konteyner kentinde barınan kırsal alandan gelen afetzedelere göre mekansal örgütlenme açısından mahremiyet gereksinimlerini daha az yansıttıkları ya da daha az mahremiyete gereksinim duydukları söylenebilir. Konut giriş kapılarının önüne gerilen tül perde, konut içlerinin havalanmasını imkan verirken içerisinin sokak seviyesinden

görülmesini engellemektedir. Tül perde ve pencerelerdeki perdeler dışında doğrudan mahremiyete yönelik mekânsal bir düzenleme veya eklemeler görülmemiştir.

Mahremiyet Gereksinimi Nedeniyle Yapılan Ekleme ve Değişiklikler	Kentli Afetzedeler- Teknokent Geçici Konut Yerleşimleri	Köylü Afetzedeler - Elemendik Geçici Konut Yerleşimleri
	Kentli Afetzedeler genellikle mahremiyeti sağlamak için pencereleri perde ile örtülü tutmakta, dış kapıyı kapatmakta, konut içini havalandırmak için kapı açık olduğunda ise içerisinin görünmemesi için tül perde kullanmaktadır.	Köylü afetzedeler genellikle ucuz veya kullanılmış malzemeler kullanarak mahremiyetleri için gerekli ek mekânları oluşturmaya çalışmışlardır.
	Kentli afetzedeler genellikle kendilerine verilen konut biriminin sağladığı mekânlar dışında ek mekânlar oluşturmamıştır. Bu davranış, konutlarında mahremiyetten kaynaklı mekânsal yeterliliğin sağlandığının bir göstergesi olabilir.	Köylü afetzedelerin konut giriş alanına yaptıkları eklemeleri gerektiğinde yarı açık bir şekilde veya tamamen kapatarak gündüzleri misafirlerini ağırladıkları geceleri ise kendilerine özel bir alan (yatak odası) olarak değerlendirmişlerdir.

Şekil 38: Mahremiyet gereksiniminden kaynaklı ekleme ve değişiklikler tablosu

4.4.2. Psikososyal Alan Kurgusu İle Yapılan Eklemeler Ve Değişiklikler

Altman (1975)'a göre psikososyal alan davranışı, iletişimin bir kişi veya grup tarafından sahiplenildiği, bir mekânın ya da nesnenin işaretlenmesini veya kişiselleştirilmesini içeren bir sınır düzenleme mekanizmasıdır. Birbirine benzer konut birimlerinden oluşan afet sonrası geçici konut yerleşimlerinde afetzedeler kendi konut birimlerini diğerlerinininkinden ayırabilmek, kişiselleştirmek ve kendine ait olduğunu belirtmek adına çeşitli yöntemler uygulamaktadır.

- Afetzedelerin geçici konut birimlerinin giriş kapılarının bulunduğu ön cephelere kendilerine ait kanepe, masa, sandalye, buzdolabı, eşya dolabı, çiçek saksıları benzeri eşyaları koyarak psikososyal alanlarını belirten davranışlar sergiledikleri görülmüştür. Birbirine yakın komşu veya aile bireylerine ait karşılıklı konutlar arası güneşlik örtüleri gerdirmek, giriş kapılarının önüne merdiven olarak da kullanılan yük paletleri koymak afetzedelerin dışardan gelecek yabancılar için yine özel sınırları belirten, izinsiz girilemeyeceğini vurgulayan, kişiselleştirilmiş alanlardır.
- Alan çalışması kapsamında yapılan gözlemlerde psiko sosyal alan davranışı bağlamında özel alanlar oluşturabilmek için yapısal uygulamaların kullanıldığı örneklerde tespit edilmiştir. Demir kutu profillerden yapılmış balkon ile sokak seviyesinden koparılarak konuta ait açık alan sınırları belirtilmiştir.
- Konut birimlerinin önünden geçen yol seviyesi ile konut içi seviyesi arasında betondan yapılmış set uygulaması konuta ait özel alanların sınırlarını genel kullanım alanlarından ayırmaktadır. Bu sayede afetzedeler konutlarına ait açık alanları tanımlar hale getirebilmişlerdir. İki konut birimi arasına yapılan depolama amaçlı mekânların güvenliğini sağlamak, alanın biri tarafından kullanıldığı diğer afetzedelere belirtmek, konut birimini kişiselleştirmek, diğer benzerlerinden ayrılmasını sağlamak için yapılmış bir uygulamadır. Eklenen kapı depo alanını kapalı alan haline getirerek eşyaların muhafaza edilmesine imkân verirken, atıl bir alanın işlevsel hale gelmesine de katkı sağlanmıştır.

Psiko sosyal Alan Kurgusu ile Yapılan Eklemeler ve Değişiklikler	Kentli Afetzedeler - Teknokent Geçici Konut Yerleşimleri	Köylü Afetzedeler - Elemendik Geçici Konut Yerleşimleri
	Kentli afetzedeler genellikle komşuları ve yakınlarının konut birimleri arasında oturma ve dinlenme alanları oluşturmakta, güneşe karşı koruyucu brandalar germektedir. Kendilerine ait özel ve yarı özel alanları diğer afetzedelere karşı belirginleştirerek, psiko sosyal alanlarının sınırlarını göstermektedirler.	Köylü afetzedeler genellikle psiko sosyal alanlarının sınırlarını kendilerine ait özel eşyaları koyarak belirtmektedir.
	Kentli afetzedeler genel alan olan sokak ile yarı özel alan olarak kabul edilecek kapı önü arasındaki sınırı, seviye farkları veya balkon biçiminde eklemeler ile sağlamaktadır.	Köylü afetzedeler daha ucuz maliyetli yöntemleri tercih etmiştir. Beton setler veya kullanılmış ahşap kasalar kullanarak psiko sosyal alan sınırlarını belirginleştirmişlerdir.
	Kentli afetzedelerin bir bölümü için yere çizilmiş çizgi psiko sosyal alan sınırlarının belirtilmesi açısından yeterli görülmektedir.	Köylü afetzedeler yaptıkları eklemeler ile konut birimlerinin kişiselleştirmiş, psiko sosyal alanlarının sınırlarını belirginleştirmiştir.

Şekil 39: Psikososyal Alan Kurgusu ile Yapılan Eklemeler Ve Değişiklikler tablosu

4.4.3. Davranış Kalıplarının Kültürel Görünümüne Göre Eklemeler Ve Değişiklikler

Davranış kalıpları, mekânlarda tekrar eden insan eylem örüntüleri sonucunda fiziksel çevrenin oluşumunda etkin rol oynarlar. Farklı kültürler veya alt kültürler karşılaştırıldığında bu tekrar eden insan eylem örüntülerinin farklılıklar gösterdiğini söyleyebiliriz. Bu düşünceden yola çıkarak alan çalışmasının bu bölümünde geçici afet konut yerleşimlerinde barınan afetzedelerin kırsal ya da kent merkezinden ola gelen gündelik davranış kalıplarında benzerliklerin veya farklılıkların olup olmadığı incelenmiştir.

- Kırsal alandan gelen afetzedelerin yaşadığı Elemendik Konteyner Kent yerleşiminde kadın afetzedelerin bireysel veya toplu olarak evin günlük işlerini veya kışa hazırlık gibi uzun süren eylemleri daha çok geçici konut birimlerinin dışında gerçekleştirdikleri görülmüştür. Kırsaldan gelen afetzedeler gündelik gereksinimleri karşılamaya yönelik çamaşır kurutma, sebze meyve kurutma, yemek yapma, salça, tarhana yapma, halı yıkama gibi eylemleri geçici konut birimlerine ait kapıların önlerinde geçici ve uzun süreli mekânsal düzenlemelerle yapmaktadır.
- Genellikle gündelik gereksinimleri karşılamaya yönelik çamaşır kurutma, sebze meyve kurutma, yemek yapma, salça yapma, erişte kesme, halı yıkama gibi eylemler için hareketli mobilyalar (masa, sandalye, yer örtüsü vb.) kullandıkları görülmektedir. Çamaşır, sebze ve meyve kurutulmasında portatif askıların yanı sıra konut biriminin cephesine vida veya kaynak ile monte edilmiş ip askılarının olduğu saptanmıştır.
- Kent merkezinden gelen afetzedelerin ise kırsal alandan gelen afetzedelerden farklı olarak geçici konut birimi önündeki alanlarını dinlenmek, yemek yemek, komşularıyla veya bireysel olarak vakit geçirmek için kullandıkları, gündelik ev işlerini ve diğer hazırlık eylemlerini evin içinde gerçekleştirdikleri görülmektedir. Bu veriler ışığında kentlilerin ve kırsalda yaşayan afetzedelerin alışlagelmiş afet öncesi davranış kalıplarını devam ettirdikleri, bu nedenle ister bireysel ister ise toplu olsun konut içi ve dışında farklı mekansal düzenlemelere gereksinim duydukları söylenebilir.

Davranış Kalıplarının Kültürel Görünümüne Göre Yapılan Eklemeler ve Değişiklikler	Kentli Afetzedeler- Teknokent Geçici Konut Yerleşimleri	Köylü Afetzedeler- Elemendik Geçici Konut Yerleşimleri
	Kentli afetzedeler gündelik işlerini genellikle konut içinde gerçekleştirmektedir. Dış mekân kullanımı sınırlıdır.	Kırsaldan gelen köylü afetzedelerin gündelik ev işlerini daha çok geçici konut birimlerinin dışında gerçekleştirmektedir.
	Kentli afetzedelerin kışa hazırlık faaliyetleri bulunmamaktadır.	Köylü afetzedelerin kışa hazırlık işlerini (tarhana yapma, sebze kurutma) konut biriminin dışında gerçekleştirmektedir.
	Kentli afetzedeler kırsal alandan gelenlerden farklı olarak konut dışındaki alanlarını dinlenmek, yemek yemek, komşularıyla veya bireysel olarak vakit geçirmek için kullandıkları, görülmektedir.	Kırsaldan gelen afetzedelere ise dış alanları çoğunlukla gündelik ev işleri (halı yıkama, genel temizlik, yemek hazırlama) konutlarının önündeki dış mekânda yaptıkları görülmektedir.

Şekil 40 : Davranış Kalıplarının Kültürel Görünümüne Göre Eklemeler Ve Değişiklikler tablosu

4.4.4. Savunulan Alan Kavramına Göre Yapılan Ekleme Ve Değişikler

Savunma davranışı fiziksel ve sosyal etkenlere karşı bireyin ya da grupların sergilediği doğal bir tepkidir. Bireylerin güvenlik duygusu ve kişisel imgesi azaldığında savunulan alan düzenlemeleri bireyi rahatlatan bir mekanizma olarak karşımıza çıkabilir.

- Bu kuram doğrultusunda alan çalışması kapsamında her iki yerleşim alanını incelediğimizde farklı mekansal yansımaların görüldüğünü söyleyebiliriz. Özellikle kırsaldan gelen afetzedelerin kendilerini güvende hissedebilmesi, varlıklarını gösterebilmeleri için geçici konut birimlerinin girişlerine ev halkından olmayan yabancılarla beraber kullanabilecekleri eklemeler yaptıkları görülmüştür.
- Kırsaldan gelen afetzedelerin aksine kent merkezinden gelen afetzedelerin her hangi bir ekleme yapmadıkları gibi kapılarını çoğunlukla açık bıraktıkları saptanmıştır. Savunulan alan kuramına göre güvenlik sadece kapalı kapılarla sağlanamayabilir. Tüm sokağı görebilen, her an dışarı çıkabileceğini ima eden kentli afetzedeler, yabancılarla karşı hem kendi hem de komşularının güvenliğini sağlayabilirler.

Savunulan Alan Kavramına Göre Yapılan Ekleme Ve Değişikler	Kentli Afetzedeler Teknokent Geçici Konut Yerleşimleri	Köylü Afetzedeler Elemendik Geçici Konut Yerleşimleri
	Kentli afetzedeler için savunulan alan kavramının karşılığı güvenlidir. Bu nedenle misafirler konut içinde ağırlandabilmektedir. Tanımadıkları yabancı kişiler için dış kapı kapalı tutulmakta veya perde ile örtülmekte, dışarıyla kontrollü iletişim kurulmaktadır.	Köylü afetzedeler, misafirler veya dışardan gelen kişiler için konut ile sokak arasında savunulan bir alan oluşturmayı tercih etmektedir. Genellikle bu bölüm misafir ağırlamak içinde kullanılmaktadır.
	Kentli afetzedelerin zeminde ve/veya göz seviyesinin üstünde oluşturduğu yarı genel- yarı özel alanlara ait sınırların diğer bireyler tarafından kullanılması hoş karşılanmaz, bakışlar veya sözlü ifadelerle gerektiğinde savunulabilmektedir.	Eklemler ile savunulan alan sınırları çok nettir. Bu alanlar özel alan kabul edildiği için dışardan gelecek bireyler izinsiz kullanamazlar.
	Kentli afetzedeler gerektiğinde kapılarını açık tutarak bulundukları konut bölgesini dışardan izinsiz geleceklere karşı savunmaktadır.	Köylü afetzedeler dışarda oturarak bulundukları konut bölgesini dışardan izinsiz geleceklere karşı savunmayı tercih etmektedir.

Şekil 41: Savunulan Alan Kavramına Göre Yapılan Ekleme Ve Değişikler tablosu

4.4.5. Çevresel Strese Göre Yapılan Ekleme Ve Değişiklikler

İnsanların bulunduğu yapısal çevrede meydana gelen normlar ve standartlardaki değişim stres yapıcıdır. Afet sonrası mevcut yaşam standartlarını, evlerini, sevdiklerini, fiziki ve sosyal çevrelerini kaybederek yeni bir yaşama zorlanmaları, afetzedeler üzerinde oldukça travmatik ve çevresel stres kaynağı olarak karşımıza çıkabilir. Yaşanılan stres canlılar üzerinde fiziki ve duygusal ciddi sorunlara yol açabilir. Bu nedenle canlılar stresin yarattığı etkiyi azaltabilmek için stres örten stratejiler geliştirebilirler. Temelde üç önemli davranış görebiliriz; uyum, ortamdan geri çekilme ve reddetme. Alan çalışması kapsamında yapılan gözlemlerde uyum ve ortamdan geri çekilme davranışlarının her iki afet sonrası konut yerleşimde de mekansal yansımaları tespit edilmiştir.

Afetzedelerin çoğunluğunun çevresel stresin etkisi karşısında afet sonrası yeni yaşama uyum gösterme stratejisini benimsediği söylenebilir. Afet sonrası geçici konut yerleşimlerinde yapılan eklemeler, değişiklikleri mekansal düzenlemeler, eski davranış kalıplarının yinelenmesi uyumu gösteren yanıt olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bazı afetzedelerin ise ortamdan geri çekilme stratejisini benimsediği, bu nedenle geçici afet konut birimlerinde hiç bir değişiklik yapmadıkları, çok sınırlı dışarı çıktıkları veya sosyalleştikleri saptanmıştır.

Battalgazi ilçesine bağlı Teknokent konteyner afet sonrası geçici konut yerleşiminde hiçbir düzenleme, ekleme veya değişiklik yapmamış konut birimlerinde oturan afetzedelerin ortamdan geri çekilme davranışını gösterdiğini söyleyebiliriz.

Yeşilyurt ilçesine bağlı elemendik konteyner kentinde bulunan geçici konut yerleşiminde kırsal alandan gelen afetzedelerin bir çevresel stres davranışı olan ortama uyum sağladıkları söylenebilmektedir.

Çevresel Strese Göre Yapılan Ekleme Ve Değişiklikler	Kentli Afetzedeler Teknokent Geçici Konut Yerleşimleri	Köylü Afetzedeler Elemendik Geçici Konut Yerleşimleri
	Kentli afetzedeler özel eşyalarını dışarıya koyarak, çeşitli malzemeler ile konut önlerini kişiselleştirerek, yaşadıkları travma sonrası stresi azaltabilmek için, bu yeni duruma uyum sağlamaya çalışmaktadırlar.	Köylü afetzedeler ise kırsal kolektif yaşamı yeniden kurgulayarak streslerini azaltmaya, yeni yaşamlarına uyum sağlamaya çalışmaktadırlar.
	Kentli afetzedelerin bir bölümü ise yeni yaşamlarından kaynaklı çevresel streslerinin seviyesi azaltabilmek için ortamdaki çekilmeyi, dışarıyla ilişkilerini kontrollü ve en az seviyede tutmayı tercih etmektedir.	Köylü afetzedelerin önemli bir bölümü karşı karşıya oldukları travma sonrası çevresel stresi azaltabilmek için konut birimlerinin dışına ikinci bir duvar örmeyi (örtüler veya paneller kullanarak) ve bu sayede ortamdaki çekilmeyi sağlayabilmektedir.

Şekil 42: Çevresel Strese Göre Yapılan Ekleme Ve Değişiklikler tablosu

4.6. Bölüm Sonucu

Alan çalışmasından elde edilen veriler değerlendirildiğinde afetzedelere ait mahremiyet gereksinimlerinin, psiko-sosyal alan ile savunulan alan davranışlarının, çevresel strese bağlı tepkisel davranışların ve gündelik yaşamın gerektirdiği davranış kalıplarının kültürel farklılıklara göre görünümünde ki değişikliklere neden olduğu söylenebilir. Bu nedenle ileride olası afetler sonrası tasarlanacak ve inşa edilecek geçici konut yerleşimleri için yapılacak analiz, anket ve afet yönetim modellerinde sadece fiziki gereksinimlerin karşılanmasını odaklayan çözümlerin değil ayrıca davranış odaklı beklenti, istek ve tercihlerinde ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır. Bölüm kapsamında yapılan alan çalışmasında mahremiyet, psiko sosyal alan, davranış kalıpları, savunulan alan ve çevresel stres bağlamında afetzedelerin konut birimleri ve çevrelerinde farklı ekleme ve değişiklikler yaptıkları tespit edilmiştir.

Mahremiyet gereksiniminden kaynaklı eklemeler ve değişikliklere bakıldığında; bireylerin farklı mahremiyet gereksinimleri bu gereksinimlere bağlı beklentileri olduğu anlaşılmıştır. Her afetzedenin kendi mahremiyet beklentisine göre geçici konutlarına bir takım eklemeler yaptıkları görülmüştür. Özellikle aile fertlerinin sayısı fazla olan afetzedelerin alanın yetersizliği sebebi ile ekleme ve değişiklik yapılmasının en kolay olduğu giriş alanının tamamını kapatıp o alanı ek bir oda olarak kullanarak aile içi mahremiyeti sağlamayı amaçlamışlardır. Kimi afetzedeler ise giriş alanını yarı açık şekilde kapatacak eklemeler yaparak o alanı; balkon teras gibi kendilerine ait mahrem bir alan olarak değerlendirmişlerdir. Hiçbir ekleme yapmayan bireyler kapılarına perdeler asarak içerinin sokak seviyesinden görülmesini engellemeye çalıştıkları tespit edilmiştir. İleri de olası bir afet sonrası kullanıcıların beklentilerinin karşılanması adına bireylerin mahremiyet gereksinimine göre değişebilen, eklemenebilen, dönüşebilen geçici konutlara ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Psiko sosyal alan kurgusu ile yapılan eklemeler ve değişikliklere bakıldığında; Teknokent ve Elemendik geçici konut yerleşimlerinde afetzedelerin kendi psiko sosyal alanlarını belirginleştirmek, diğerlerinden ayırabilmek için geçici konut birimlerinin ön alanlarına kendilerine ait eşya (masa, sandalye, beyaz eşya) koyarak psiko sosyal alan davranışı gerçekleştirdikleri tespit edilmiştir. Konutlarına ait açık alan sınırlarını belli etmek için demir profilden yapılmış balkonlar eklemişlerdir. Geçici konutlarının

giriş bölümüne beton set uygulaması ile kendi kişisel alanlarını genel alanlardan ayırmışlardır. Bu uygulamaların afetzedelerin kendi psiko sosyal alanlarını yabancı bireylere karşı tanımlayabilmek için yaptıkları söylenebilir. Bu tespitten yola çıkılarak, geçici afet konut yerleşimlerinin planlanmasında konut, sosyal alan ilişkisinin psiko sosyal alan davranışı ve gereksinimler düşünülerek oluşturulmasının ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Davranış Kalıplarının Kültürel Görünümüne Göre Ekleme Ve Değişikliklere bakıldığında ise köylü afetzedelerin kışa hazırlık gibi uzun süren eylemleri daha çok geçici konut birimlerinin dışında gerçekleştirdikleri görülmüştür. Aynı zamanda rutin eylemler olan çamaşır kurutma, sebze meyve, kurutma gibi eylemleri de giriş alanlarında yapmışlardır. Geçici afet konutlarının kullanımında afetzedelerin rutin gündelik eylemlerini gerçekleştirebilecekleri farklı alanlara ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir. Bu tespitler ışığında gündelik yaşam ve buna bağlı mekânsal ihtiyaçların tasarım sürecinde düşünülmesinin ne kadar önemli olduğu görülmüştür.

Savunulan Alan Kavramına Göre Yapılan Ekleme Ve Değişikliklere bakıldığında; Teknokent ve Elemendik geçici konut yerleşimlerinde afetzedenin kendilerini güvende hissedebilmesi, kişisel kimliklerini gösterebilmeleri için geçici konut birimlerinin girişlerine aileden olmayan yabancı bireylerle kontrollü bir şekilde iletişime geçebilecekleri ve kullanabilecekleri mekânsal ekleme yaptıkları görülmüştür. Kentli afetzedelerin ise genellikle kapılarını açık bırakarak yakın çevrelerini savundukları gözlemlenmiştir. Bu incelemelere doğrultusunda kamusal alan ile kişisel alanların sınırının net olarak belli edilmesi bireylerin daha az savunma davranışı göstermelerini sağlayabileceğini söyleyebiliriz.

Strese Göre Yapılan Ekleme Ve Değişikliklere bakıldığında, Teknokent ve Elemendik geçici konut yerleşimlerinde afetzedelerin çevresel stres davranışlarından biri olan ortama uyum sağlayarak komşularıyla beraber üretim yaptıkları görülmektedir. Bazı afetzedelerin ise hiçbir değişiklik yapmayarak, insanlarla ilişki kurmayarak başka bir çevresel stres davranışı olan ortamdan geri çekilme davranışı gösterdikleri tespit edilmiştir. Geçici afet konutlarını travma yaşamış bireylerin kullanacağı düşünülerek streslerini en aza indirecek şekilde afetzedelerin hem bireysel vakit geçirebileceği hem birlikte vakit geçirebilecekleri alanlara ihtiyaç duyduğu söylenebilir.

Sonuç olarak tasarımcıların, kullanıcılarının yaşamlarını, beklentilerini, mekânsal gereksinimlerini, beğenilerini ve kişisel özelliklerine göre mekânsal tercihlerini önceden bilerek planlamaları gelecekte zorunlu olarak afet sonrası geçici konut yerleşimlerinde yaşayacak afetzedelerin hayatlarını kolaylaştırmada ve travma kaynaklı stres seviyelerini azaltmada katkı sağlayabilecektir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

6 Şubat 2023 tarihinde 11 ilimizde yaşanan depremler bizlere Türkiye'nin bir deprem bölgesi olduğunu ve ne zaman olacağını bilinmesinin mümkün olmadığını, sadece alınacak doğru önlemlerle afetzedeler üzerindeki fiziksel ve sosyal etkilerini azaltılabileceğini tekrar tekrar hatırlatmaktadır.

Bu tez kapsamında alan çalışmasının yardımıyla ileride olabilecek yeni afetlerin ardından benzer sorunlarla karşılaşmamak, dersler çıkarabilmek adına afetzedelerin mekânsal gereksinimlerinin, beklenti ve isteklerinin ne kadarının karşılanabildiğine bakılmış, afetzedelerin sorunlarını çözmek için yaptıkları eklemeler ve değişiklikler tespit edilerek kategorize edilmeye çalışılmıştır.

Malatya ilinde yer alan Teknokent Konteyner ile Elemendik Konteyner geçici konut yerleşimlerinde yapılan alan çalışmasında tespit edilen ekleme ve değişiklikler; Mahremiyet gereksiniminden kaynaklı ekleme ve değişiklikler, Psiko-sosyal alan davranışları bağlamında yapılan eklemeler ve değişiklikler, Davranış kalıplarının kültürel görünümüne göre eklemeler ve değişiklikler, Savunulan alan davranışlarına göre yapılan ekleme ve değişiklikler ve Çevresel stres davranışına bağlı yapılan ekleme ve değişiklikler olmak üzere beş başlık altına alınmıştır.

Bu bağlamda gelecekte tasarlanacak ve inşa edilecek geçici konut yerleşimleri için yapılacak analiz ve anket çalışmalarının, uygulanacak afet yönetim modellerinin sadece fiziksel ve sayısal gereksinimleri karşılayan çözümlere odaklanması yerine afetzedelerin sosyo-kültürel niteliklerine, içinde bulundukları psikolojik duruma, kişisel beklenti, istek ve tercihlerine odaklanılmasının ne kadar önemli olduğu anlaşılmıştır.

Alan çalışmasından elde edilen verileri değerlendirdiğimizde özellikle tasarım aşamasında dikkat edilmesi gereken bazı tespit ve önerileri şu şekilde sıralayabiliriz.

- Afet sonrası geçici konut birimleri ne kadar kısa süreli kullanım için düşünülmüş olsa da afetzedeler konut içinde ve dışında, kültürel geçmişlerine göre farklılıklar gösteren, mahremiyet gereksinimlerini karşılayabilmek için çözümler geliştirmişlerdir. Bu çözümleri değerlendirdiğimizde geçici konut birimi girişlerinin çoğunlukla doğrudan iç mekâna açılmasının afetzedeler tarafından sorunlu bulunulduğu, çözüm için ön cephelere kapalı- yarı kapalı

mekanlar ekledikleri görülmektedir. Bu nedenle giriş kapısı ile iç mekan arasında ara mekan oluşturacak bir antreye gereksinim duyulmaktadır. Konut pencerelerinin çoğunlukla perde ile gün boyu kapalı tutulması yine sokak seviyesinden geçen yabancılara karşı mahremiyeti sağlamak için yapılmaktadır. Pencere açılımlarını sokak göz seviyesinin üstünde bir kotta yapmak tercih edilebilir.

- Psiko-sosyal alan ve savunulan alan davranışları bağlamında yapılan eklemeler ve değişikliklerin en temel nedeni birbirinin aynısı konut birimlerinin sıralanarak yerleştirilmiş olmasıdır. Böyle bir yerleşim planı maalesef konut birimlerinin kişiselleştirilememesine ve kamusal alan ile konut arasındaki sınırların tanımsız olmasına neden olmaktadır. Afetzedeler konut ve çevresini savunabilmek, yoldan geçen yabancılara psikolojik sınırlarını gösterebilmek için dış giriş zeminine halı sermek, yol seviyesine göre yükseltilmiş dış mekanlar oluşturmak, çiçek saksıları yerleştirmek veya asma germe basit strüktürler kullanmak gibi düzenlemeler yapmıştır. Tasarımcıların bu soruna karşı (yol, sokak vb.) kamusal alanlar ile konut sınırı arasına malzeme veya renk farklılıkları oluşturmaları, konut birimlerinin cephelerinde sadece beyaz kullanmak yerine farklı renk tercih etmeleri, afetzedelerin bir araya gelebilmeleri için geçici yerleşim alanlarında birden fazla toplanma alanı gerçekleştirmeleri önerilebilir.
- Davranış kalıplarının kültürel görünümüne göre afetzedeler tarafından yapılan eklemeleri ve değişiklikleri incelediğimizde özellikle kırsal kesimden gelen afetzedelerin gündelik işlerini (yemek hazırlamak, çamaşır yıkamak, kış için salça veya tarhana yapmak, sebzeleri asarak kurutmak gibi) komşuları ve yakınlarıyla beraber yapma alışkanlıkları olduğu gözlemlenmiştir. Ancak kent merkezinden gelen afetzedelerin ise daha çok ev işlerini bireysel ve konut içinde gerçekleştirdikleri görülmüştür. Bu tespitlerden yola çıkarak farklı kültür veya alt kültürlere ait davranış kalıplarının mekânsal tercihleri ve kullanım biçimleri düşünülerek konut birimleri ve çevrelerinde özel, yarı özel ve genel alanların oluşturulmasının ne kadar önemli olduğu anlaşılmıştır.
- Travma yaşamış, psikolojik birçok sorunla karşı karşıya olan afetzedelerin ortaya koydukları çevresel stres kaynaklı tepkisel davranışlarına bağlı yapılan ekleme ve değişiklikler incelendiğinde uyum veya geri çekilme davranışlarını mekânsal yansımaları gözlemlenmiştir. Geçici konut yaşamıyla uyum

sağlamaya çalışan afetzedelerin konut birimlerini kişiselleştirmeye (boyamak, kişisel mobilya ve eşyaları dışarıya çıkarmak vb.) çalıştıkları ve/veya yeni komşularıyla sosyalleşebilmek için mekânsal düzenlemeler yaptıkları tespit edilmiştir. Ancak geri çekilme davranışının yansıması olarak konut içinde ve dışında hiçbir düzenleme yapılmadığı, afetzedenin hangi amaç için olursa olsun dışarıya çıkmadığı örneklerle de rastlanmıştır. Bu sorunun çözümü daha çok psikologların alanını kapsamakla birlikte, biz mimarlar tarafından mekânları daha benimsenir yapmak, geçmiş yaşamlarını daha fazla anımsatır çözümler önermek afetzedelerin stresini azaltabilecek uygulamalar olabilir.

Değerlendirmeler sonucunda ileride olası afetler sonrası uygulamaya konulacak yerel ya da merkezi afet yönetim modellerinin bir parçası olan geçici konut yerleşimlerinin tasarımı ve inşası aşamalarında sadece fiziksel gereksinimlerin veya nicel mekânsal karşılıkların sağlanmasının yeterli olmadığı anlaşılmıştır. Tez kapsamında alan çalışmasından elde edilen verileri dikkate aldığımızda afetzedelerin bir travma geçirdikleri, psikolojik sorunlar yaşadıkları, maddi manevi kayıplar verdikleri, afet öncesi yaşamlarına bir an önce dönebilmenin çabası içinde oldukları ve afet öncesi yaşadıkları kültüre bağlı (kırsal-kentli) mekân kullanımlarının yansıdığı farklı çözümler ürettikleri görülmüştür. Bu veriler biz tasarımcılara özellikle afet sonrası konut ve yerleşimleri tasarlamadan önceki aşamalarda (afet gerçekleşmeden önce) afet bölgelerinde yaşayan afetzedelere ait fiziksel, sosyal ve kültürel özellikler ile mekânsal kullanım alışkanlıklarını bilmemiz gerektiğini öğretmiştir. Sonuç olarak ileride benzer hataları yapmamak, doğru ekonomik ve insani kararları alabilmek için ülkemizde uygulanan afet yönetim modellerinin tasarım ve inşaa aşamalarında kullanılmak üzere mimar ve tasarımcılara yol gösterecek, dikkat edilmesi gereken temel prensipleri içeren, ülke genelinde tüm afet bölgeleri ile ilgili fiziksel ve insani bilgileri içeren bir tasarım kılavuzunun hazırlanması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Akgün Gültekin,A.,2012, Kapılı-Ayrık Konut Yerleşmeleri Yakın Çevre Etkilerinin Çevresel Stres Bağlamında İrdelenmesi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi,

Akıncı, N.F., 2000, Geleneksel Sivil Mimarının Sosyo-Kültürel ve İşlevsellik Bağlamında Tarihsel Sürekliliği İçin Planlama/Finans Modeli, Doktora Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.

Altman, I. 1977, Privacy Regulation: Culturally Universal Or Culturally Specific Journal of Social Issues, 33, 66-84.

Arayıcı, O., 2015., Mekân ve Tasarım Üzerine Tanımlar. İstanbul: Ege Basım,

B. Beyazıt Hoğlu, 2009, İnsan-Mekân İletişimi. İstanbul: Edumar Eğitim Market,

Bachelard, G. 1996, Mekânın Politikası. İstanbul: Kesit Yayınları,

Barker, R.G., 1968. Ecological Psychology; Concepts and Methods for Studying the Environment of Human Behavior. Stanford University Pres, Stanford, California

Bauman ,Z. ,2015, Akışkan Modern Dünyada Kültür, Ankara , Atıf Yayınları

Bauman, Z., 2017, Identity: Conversations with Benedetto Vecchi, Ankara, Heretik Basın Yayın

Bauman, Z., 2020, Küreselleşme Toplumsal Sonuçları, Çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul, Ayrıntı Yayınları

Browne, K., 2020, Standing in the Need: Culture, Comfort, and Coming Home After Katrina. University of Texas Press, 2015 Campean, T., Peiu, N. & Gavrilescu, M. Alternative Uses Of Paper And Cardboard In Architecture And Construction. Buletinul Institutului Politehnic Din Iași, Volumul 66 (70), 9-29.

Browne, K., 2015, Standing in the Need: Culture, Comfort, and Coming Home After Katrina. University of Texas Press,

Campean, T., Peiu, N. & Gavrilescu, M. 2020, Alternative Uses Of Paper And Cardboard In Architecture And Construction.

Çiçek Mızrak, Z.M., 2021,Aidiyet ve aidiyetsizlik kavramlarının mekâna özgü sanatta incelenmesi

Dağdeviren, O. ,2017, Ait. İstanbul: Abaküs Kitap Yayın Dağıtım Hizmetleri, Birinci Baskı,

Dandoulaki, M.,1992, The Reconstruction of Kalamata City After the 1986 Earthquakes, Some Issues on the Process of Temporary Housing, “Disaster and the Small Dwelling”, Perspectives for the UNIDNDR, Eds. Y. Aysan, and I. Davis, James and James, London, s.136-145.

Edgü, E.,2003. “Konut tercihlerinin mekansal dizin ve mekansal davranış parametreleri ile ilişkisi”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul,

Enginöz,E.2005, Afet Konutlarında Mimari Tasarım Sürecinin Kullanıcı İhtiyaçları Bağlamında İrdelenmesi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi,

Erdinç,S.2009, Konut Oluşumunda Kültür Etkisinin Toplumsal Yaşam Dinamikleri Bağlamında İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

Erman, O. 2017, “Mekânsal komşuluk kavramı üzerinden mimari mekân analizi”, Çukurova Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, c. 32 s.1, ss 165-176,

Eskridge, W. 2008, FEMA Trailer Park Residents facing June 1 eviction.

Göker G. 2013, Göç, Kimlik, Aidiyet: Kültürlerarası İletişim Açısından İsveçli Türkler (Doktora Tezi) Fırat 5 Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı

Göregenli, M., 2010, Çevre Psikolojisi: İnsan Mekân İlişkileri, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Göregenli, M., & Karakuş, P. 2014,Göç Araştırmalarında Mekan Boyutu: Kültürel ve Mekansal Bütünleşme. Türk Psikoloji Yazıları,

Gür S.Ö., 2000,Doğu Karadeniz Kültüründe Konut Kültürü, YEM Yayını, İstanbul

Güvenç, B. 1985,Kültür Konusu ve Sorunlarımız. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Johnson,C., 2002, What’s the big deal about temporary housing? Types of temporary accommodation after disasters: Example of the 1999 Turkish Earthquakes. Proceedings of the 2002 TIEMS Disaster Management Conference, May 14-17, 2002

Korkmaz S. ve Köseoğlu, E., 2011, “Buca Konutlarında Mahremiyet Düzeyi”, Mimarİst, 1.

Manzo, L. C., 2003,“Beyond House And Haven: Towarda Revisioning Of Emotional Relationships With Places”, Journal of Environmental Psychology, 23,

Mazumdar.,S. 1993, Immigrant home gardens: Places of religion, culture, ecology, and family,

Mümtaz, T., 2005., “Kültür Değişimleri”, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, No 16, İstanbul., 1994, s.36 Aktaran: Çüçen, K., “Kültür, Uygarlık, Evrensellik ve Çok-Kültürlülük”, Uludağ Üniversitesi Felsefe Dergisi,

Örer, G.,2002, Konu-Kimlik-Ev Modeli ve Modelin Bir Örnek Olarak İstanbul Kentinde Uygulanması, Doktora Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.

Öymen Gür, Ş. 1995, “Mekân Örgütlenmesi”, Gür Yayıncılık, Trabzon

Özge, Ç., 2019., Afet ve acil durum sonrası sürdürülebilir geçici konut uygulamalarının incelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Özgen N.,2022,Yer ve Duygu, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık,

Özgen S., 2003.,“Ege Adaları’nda Mimari Kimliğin Yeri”, Yapı Dergisi, İstanbul,

Özkan, S. 1972,Deprem konutlarında değişik bir seçenek. Mimarlık, 3, 25-27.

Özlem, Doğan, 2000, Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi, İstanbul: İnkılap Y., İstanbul,

Poyraz M. 2020, Aidiyet, Göçmen ve Toplumsal Çeşitlilik (s.10) Ankara, Ütopya Yayınları Sosyoloji Dizisi

Püsküllüoğlu, A., 1995, Türkçe Sözlük, Doğan Kitapçılık, İstanbul

Rapoport, A., 1980, Vernacular Architecture And Culturel Determinants Of Form, Building And Society, Der. A.King, S.283, London.

Rapoport, A., 2004, Kültür mimarlık tasarım, Yapı Endüstri Merkezi, İstanbul

Schonwalder, J. 2016, Cardboard as Building Material. TU München: Tentech BVEngineering Consultancy of Lightweight structures Utrecht. Faculty of Architecture T.U. Delft.

Sıramkaya, S.,2015, Mekan konfigürasyonunun sosyal etkileşime olan etkisinin fakülte binalarında sentaktik analizi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

Siegel, B.J. 1970, Defensive structuring and environmental stress, American Journal of Sociology, s.76,

Sommer, R., 1969, Personal Space The Behavioral Basis of Garden City. New York,

Suner, A. 2006, Hayalet Ev - Yeni Türk Sinemasında Aidiyet, Kimlik ve Bellek. İstanbul: Metis Yayınları, 1.Basım, ISBN: 975-342-558-9.

Tanyeli, U., Taptık, A., 2010, Türkiye'nin Görsellik Tarihine Giriş, İstanbul: Akın Nalça Kitapları

Tekin, Ö. F. 2020, Poliüretan Kubbeyi Yerelleştirmek

Tunçok, M. 2010, “Kişisel mekân mimari temsillerin 1990 sonrası yeni Türk sinemasında seçilmiş filmler üzerinden denetlenmesi”, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Türkiye, [38] G. Bachel

Turgut, H. 1990, “Kültür-Davranış-Mekan Etkileşiminin Saptanmasında Kullanılabilecek Bir Yöntem”, İtü, Fbe, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul

Ünlü, A. 1998, Çevresel tasarımda ilk kavramlar, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Rektörlüğü Yayını

Vadim M. 1987, Kültür ve Tarih, (S. H. Yokova, Çev.), Başak Yayınları, Ankara,

Westin, A. F., 1967, Privacy And Freedom. New York: Athenum.

Yagi, K., 1986, A Japanese Touch for Your Home. Tokyo: Kodansha International Ltd

Zevi, B. 1990, Mimariyi Görmeyi   renmek. (D. Divano lu,  ev.).  stanbul: Birsen Yayınevi,

İNTERNET KAYNAKLARI

(Url-1): <https://www.arkitektuel.com/na-evi/> (Erişim Tarihi: 10.11.2023)

(Url-2): <https://www.arkitektuel.com/na-evi/> (Erişim Tarihi: 10.11.2023)

(Url-3): <https://www.arkitektuel.com/na-evi/> (Erişim Tarihi: 10.11.2023)

(Url-4): <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1585589>

(Url-5): <https://yapidergisi.com/gecici-barinma-mekanlarini-olusturmak-uzere-tasarim-parametrelerinin-belirlenmesi/>

(Url-6): <https://yapidergisi.com/gecici-barinma-mekanlarini-olusturmak-uzere-tasarim-parametrelerinin-belirlenmesi/>

(Url-7): <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2859676>

(Url-8): <https://intershelter.com/>

(Url-9): <https://intershelter.com/>

(Url-10) <https://intershelter.com/>

(Url-11): <https://intershelter.com/>

(Url-12): <https://intershelter.com/>

(Url-13): <https://www.arkitera.com/haber/shigeru-bandan-japonyadaki-taskinlar-icin-gecici-siginak-sistemi/>

(Url-14): <https://yapidergisi.com/afetler-ve-gocler-caginda-mimarlik/>

(Url-15): <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2025290>

(Url-16): <https://dacistanbul.com/dac-edito/afet-bolgelerinde-gecici-yapi-tasarimlari/>

(Url-17): <https://www.archdaily.com/127534/ex-container-project-yasutaka-yoshimura-architects>

(Url-18): <https://www.piyon.co/sayi-3/shigeru-ban-depremzede-tasarimlari/>

(Url-19): <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2859676>

(Url-20): <https://yapidergisi.com/gecici-barinma-mekanlarini-olusturmak-uzere-tasarim-parametrelerinin-belirlenmesi/>

(Url-21): <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2859676>

(Url-22): https://archnet.org/sites/4366/media_contents

(Url-23): www.suricattasystems.com

(Url-24): www.suricattasystems.com

(Url-25): www.suricattasystems.com

(Url-26): <https://intershelter.com/>

(Url-27): <https://intershelter.com/>

(Url-28): <https://intershelter.com/>

(Url-29): <https://intershelter.com/>

(Url-30): <https://intershelter.com/>

(Url-31): <https://housinginnovation.co/rapidshelter/the-hex-house/>